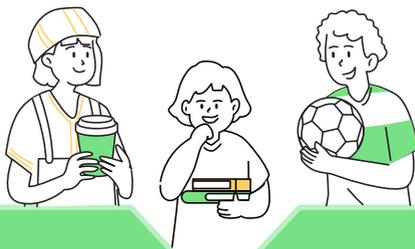

แนวคิดและแนวทาง
"ศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12"
ที่ยืดหยุ่นและมีคุณภาพ

การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21
ต้องเปลี่ยนกระบวนทัศน์
จากการยึดโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง
ไปสู่การยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
เพื่อตอบสนองความหลากหลาย
และข้อจำกัดส่วนบุคคล

	หน้า
■ การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นของคนทุกช่วงวัย	3
■ จาก “หน่วยจัดการเรียนรู้” สู่พื้นที่เรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning)	9
● หัวใจสำคัญของผู้จัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นด้วยศูนย์การเรียนรู้	10
■ เมื่อต้องถื่นลูกขึ้นมาเป็น “เจ้าของการเรียนรู้”	12
● เทศบาลตำบลหนองสนิม: ตาข่ายการเรียนรู้ที่ใช้ชีวิตเป็นฐาน	13
● เทศบาลตำบลลำปางหลวง: การเรียนรู้ที่เดินไปหาเด็ก	14
■ “ศูนย์การเรียนรู้วังชาพิทยาลัย” พื้นที่เรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน	17
■ I NAM Learning Space: ILP	22
● พื้นที่สร้างสรรค์ รวมพลังสร้างการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและเท่าเทียม	23
● วุฒิกการศึกษาคือ ใบเบิกทาง แต่คุณภาพชีวิตคือ เป้าหมาย	23
● รวมพลังสร้างนิเวศการเรียนรู้ตลอดชีวิต	24
■ Road to... ศูนย์การเรียนรู้ปัญญาฟาร์มสุข	28
● คุณคิดว่าโลกใบนี้มีความเท่าเทียมหรือไม่	28
● จุดเริ่มต้นของ “ปัญญาปลูกฟาร์มสุข”	29
● ปลดล็อกการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำหรับเด็กพิเศษด้วยศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12	31
● รวมพลังสร้างนิเวศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นของชุมชน	32
■ บทบาทศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 กับ เครือข่ายครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (ศพด.)	36
● ศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 กับข้อต่อหน่วยงานในพื้นที่	38
● เชื่อมประสาน อปท. 3 อำเภอด้วยหลักสูตร High Scope	40
■ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน	44
■ การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและมีคุณภาพด้วย “ศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12”	48
● แนวคิดหลัก (Core Concept) ของศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12	48
● หัวใจของศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12	52
● การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (มาตรา 12)	53
● แนวทางการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12	54
● แนวทางการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12	57

การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ของคนทุกช่วงวัย

กว่าครึ่งศตวรรษการศึกษาหรือการเรียนรู้ของประเทศไทยยึดติดกับรูปแบบห้องเรียนปกติ ซึ่งใช้ชุดความรู้เดิมและมีข้อจำกัดด้านความยืดหยุ่น ส่งผลให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและสังคม

ปัจจุบันมีเด็กและเยาวชนไทยกว่าล้านคนที่ยังไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาศึกษาและการเรียนรู้ ขาดทั้งโอกาสในการเรียนรู้และสิทธิที่พึงได้รับ โจทย์สำคัญคือเราจะจัดการเรียนรู้อย่างไรให้ตอบโจทย์เงื่อนไขชีวิตที่แตกต่างกัน

สถานการณ์นี้ชี้ให้เห็นว่าระบบการศึกษาแบบเดิมอาจไม่สามารถตอบโจทย์การเอาชีวิตรอดในโลกที่ผันผวนและซับซ้อนได้อีกต่อไป จึงนำมาสู่ความพยายามในการสร้าง “การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและตอบโจทย์ชีวิต” ซึ่งเป็นตัวแบบการศึกษาทางเลือกที่มุ่งเน้นการสร้างทักษะวิชาการ วิชาชีพ และวิชาชีวิต ให้ผู้เรียนสามารถนำไปต่อยอดและสร้างทางเลือกให้กับตนเองได้ตามสภาพและต้นทุนชีวิต

จาก "โรงเรียนเป็นศูนย์กลาง" สู่ "ผู้เรียนเป็นสำคัญ"

การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต้องเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการยึดโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง ไปสู่ การยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อตอบสนองความหลากหลายและ ข้อจำกัดส่วนบุคคล แนวคิดนี้ สอดคล้องกับทิศทางของพระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ. 2566 ที่ยกระดับการส่งเสริม การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น โดยมีเป้าหมายเพื่อจัดการเรียนรู้ 3 รูปแบบ ได้แก่

1 การศึกษาในระบบ มีโรงเรียนเป็นหน่วยจัดการเรียนรู้หลักที่มีการกำหนดอาคารสถานที่ หลักสูตรรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่มีโครงสร้างชัดเจน ผู้ที่เข้ามารับการศึกษาหรือเรียนรู้ ต้องยอมรับกติการะดับชั้นเรียนที่สอดคล้องกับระดับความรู้ที่จำเป็นต้องมีการประเมินตามระยะเวลาที่กำหนดไว้

2 การศึกษานอกระบบ มีหน่วยงานที่เรียกว่า สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ (สกร.) ซึ่งพัฒนา ขึ้นมาจาก กศน.เดิม อย่างไรก็ตาม การศึกษานอกระบบยังคงมีการจัดระบบการศึกษา โดยมีอาคารสถานที่ เตรียมไว้สำหรับการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบที่ยืดหยุ่นมากขึ้นตามความจำเป็นและความถนัดของผู้เรียน

ที่มีวุฒิภาวะในการจัดการตนเองได้พอสมควร และยังคงมีการประเมินตามระยะเวลาที่กำหนดไว้

3 การศึกษาตามอัธยาศัย ความเป็นอิสระในการจัดการศึกษาพอสมควร และยังเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีสิทธิเลือกวิธีการเรียนรู้ได้กว้างขวางมากขึ้น แต่ที่ผ่านมาในประเทศไทยอาจยังไม่เป็นที่ยอมรับมากนักในด้านความรู้ความสามารถของการศึกษารูปแบบนี้ เพราะยังยึดติดกับการวัดระดับขององค์ความรู้ (Knowledge) ที่อยู่ในตัวบุคคลมากกว่าทักษะ (Skill) หรือทัศนคติ (Attitude) ดังเช่นหน่วยจัดการเรียนรู้ในระบบการศึกษาขามุ่งเน้น

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ไม่ใช่เพียงการถ่ายทอดวิชาความรู้ แต่คือการบ่มเพาะทักษะการทำงาน และการดำรงชีวิตให้มีประสิทธิภาพ หัวใจสำคัญจึงเปลี่ยนจากการพึ่งพาบทบาทของ “ผู้สอน” เพียงอย่างเดียว ไปสู่การสร้าง “ระบบนิเวศการเรียนรู้” (Learning Ecosystem) ที่บูรณาการบทบาทของหน่วยจัดการเรียนรู้ ทั้งในโรงเรียนและศูนย์การเรียนรู้เพื่อตอบสนองวิถีชีวิตและการออกแบบการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันต้องก้าวข้ามการวัดผลเพียงแค่ “ความรู้” (Knowledge) ไปสู่การให้ความสำคัญกับ “ทักษะ” (Skill) และ “ทัศนคติ” (Attitude) โดยต้องคำนึงถึงบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพได้อย่างแท้จริง

ที่ผ่านมา กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) มีโจทย์หลักสำคัญคือ การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และความเหลื่อมล้ำในทุกด้านของสังคม รวมถึงผลักดันระบบการศึกษาทางเลือกใหม่ ซึ่งเป็นภารกิจสำคัญที่ทำให้หน่วยจัดการเรียนรู้ทั่วประเทศผู้เป็นภาคีร่วมดำเนินงานมาร่วมกัน “สร้างตัวแบบการเรียนรู้ทางเลือก” ที่ยืดหยุ่นและตอบโจทย์ชีวิตของคนทุกช่วงวัย ให้มีทักษะด้านวิชาการ วิชาชีพ และวิชาชีวิต ที่สามารถนำไปต่อยอดสร้างทางเลือกให้กับตนเองได้

ระยะยาว

มุ่งออกจากกับดัก
เด็กหลุดออกจากระบบการศึกษา,
ครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น
และครอบครัวเปราะบาง

สังคมแห่งโอกาส
และสวัสดิการรากฐาน
การพัฒนาที่ยั่งยืน

ศักยภาพใหม่
ระบบนิเวศการเรียนรู้ใหม่

ระบบการเชื่อมโยง
โครงข่ายการเรียนรู้
ที่ยืดหยุ่น ไร้รอยต่อ

ศูนย์การเรียนรู้มาตรฐาน 12
(ที่มีคุณภาพ ได้วิชาชีพ
วิชาการ วิชาชีพ และ
ครอบคลุมกว้างขวาง)

โมเดล
การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นของคนทุกช่วงวัย

ตามเงื่อนไข สถานภาพ และฐานทุนชีวิตที่มีอยู่

แนวทางการจัดการศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 และหน่วยจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ เพื่อให้การจัดการศึกษา สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ทั้งเยาวชนนอกระบบการศึกษา แรงงานนอกระบบ คนพิการ กลุ่มชายขอบ และกลุ่มชาติพันธุ์ หน่วยจัดการเรียนรู้หรือศูนย์การเรียนรู้ในพื้นที่ควรดำเนินงาน ตามแนวทางดังต่อไปนี้

1 การสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม: การจัดการเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่แค่บทบาทของครูหรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่ต้องอาศัย “ระบบนิเวศการเรียนรู้” ที่ประกอบด้วย ผู้เรียน เป็นศูนย์กลาง, ผู้สนับสนุน (ครูและผู้ปกครอง), สภาพแวดล้อมทางบ้านและชุมชน, และหน่วยงานภาครัฐ การทำงานในระยยะร่วมกับชุมชนและครอบครัว จะช่วยให้เข้าใจบริบทและข้อจำกัดของผู้เรียน ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

2 การออกแบบหลักสูตรที่ยืดหยุ่นและตอบโจทย์การมีงานทำ: หน่วยจัดการเรียนรู้ ต้องร่วมกันถอดบทเรียนเพื่อสร้าง “ชุดหลักสูตรการเรียนรู้” ที่ออกแบบตามความต้องการของผู้เรียน ในพื้นที่ ตัวอย่างที่เห็นผลเชิงประจักษ์คือ โมเดลการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลหนองสนิท จังหวัด สุรินทร์ ที่ร่วมมือ “ผู้ใหญ่ใจดีในชุมชน” หรือ “กลไกผู้ใหญ่ใจดี” ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของผู้นำ/ แกนนำชุมชนที่กระจายตัวอยู่ทั่วพื้นที่ (คุ้มบ้าน) และผู้นำ/ตัวแทนจากองค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำหน้าที่ขับเคลื่อนงานตั้งแต่การค้นหากลุ่มเป้าหมาย ทำข้อมูล จัดทำแผนพัฒนารายกรณี/ ติดตามกลุ่มเป้าหมายให้ไปถึงการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นจากฐานทุนเพื่อมุ่งเน้นการ Upskill และ

Reskill ให้ผู้เรียนจบออกมาแล้วมีงานทำและเลี้ยงดูตนเองได้

3 การสร้างพื้นที่เชื่อมโยงการศึกษาทุกระบบ (Platform): ศูนย์การเรียนรู้ต้องเป็นพื้นที่แห่งโอกาสที่เชื่อมโยงการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัยเข้าด้วยกัน โดยสนับสนุนให้มีการเทียบโอนหน่วยกิตจากประสบการณ์และทักษะความรู้ เพื่อให้ผู้เรียนที่อยู่นอกระบบสามารถกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาและได้รับวุฒิปัตร์ รวมถึงปรับการวัดและประเมินผลให้ยืดหยุ่นตามสถานการณ์จริงของผู้เรียน

วันนี้ กศศ. และภาคีเครือข่ายจึงร่วมกันผลักดันให้ “หน่วยจัดการเรียนรู้” เหล่านี้เป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา เพราะเราเชื่อว่าถ้าการศึกษายืดหยุ่นพอที่จะโอบรับเงื่อนไขชีวิตที่แตกต่างได้ เราจะไม่ได้แค่ช่วยให้คนหนึ่งคนเรียนจบ แต่เรากำลังช่วยให้ครอบครัวหนึ่งหลุดพ้นจากวงจรความยากจนได้อย่างยั่งยืน

บทสรุปการสร้างหน่วยจัดการเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ถือเป็น “จุดคานงัด” สำคัญในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา การออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ที่เปิดกว้างและมีทางเลือกที่หลากหลาย จะช่วยให้ประชากรวัยแรงงานนอกระบบและกลุ่มเปราะบางสามารถเข้าถึงการพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ยั่งยืน

จาก "หน่วยจัดการเรียนรู้" สู่พื้นที่ เรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning)

หาก "หน่วยจัดการเรียนรู้" ต้องการยกระดับตัวเองขึ้นเป็น "พื้นที่สร้างการเรียนรู้ในชีวิตจริง" คำถามสำคัญอาจไม่ใช่ "เราพร้อมแค่ไหน" แต่คือ "เราทำเพื่อใคร"

จุดเริ่มต้นของการพัฒนาหน่วยจัดการเรียนรู้ไปสู่ศูนย์การเรียนรู้ ไม่ได้อยู่ที่ทรัพยากรหรือ ความเชี่ยวชาญ หากแต่อยู่ที่เจตจำนงของผู้จัดการเรียนรู้ว่า ต้องการปูทางการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น และมีความลึก เพื่อสร้างโอกาสให้กับผู้คนกลุ่มใดในพื้นที่ เมื่อคำตอบเรื่อง "ทำเพื่อใคร" ชัดเจน จึงค่อยออกแบบต่อไปว่า "จะอย่างไร" ให้เกิดผลลัพธ์ที่แท้จริง

ที่ผ่านมา หน่วยจัดการเรียนรู้มีประสบการณ์ในการพัฒนาและส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ให้กับ เยาวชนนอกระบบการศึกษาและประชากรวัยแรงงานนอกระบบมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้เห็นบริบทชีวิต ของผู้คนหลากหลายกลุ่ม หลากหลายช่วงวัย ไม่ว่าจะเป็นคนพิการ ผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ ผู้ต้องโทษ และมีประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นโดยใช้ "อาชีพ" เป็น "เครื่องมือ" หลายคนมีอาชีพ มีงานทำ มีรายได้ มีการรวมกลุ่ม หรือเกิดทักษะใหม่ ๆ แต่การก้าวไปสู่การจัดตั้ง "ศูนย์การเรียนรู้" ครั้งนี้มีเป้าหมายที่ลึกและไกลกว่าเดิม นั่นคือ การทำให้ "เด็กเยาวชนและครอบครัวสามารถ เรียนรู้ได้อย่างเท่าเทียม มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ด้วยศักยภาพในการประกอบอาชีพของตนเอง" พร้อมกับมี "วุฒิการศึกษา" เป็นใบเบิกทางให้ชีวิตของผู้เรียนก้าวไปได้ไกลขึ้นกว่าที่ผ่านมา

ดังนั้น การทำงานจึงต้องเริ่มจากการวิเคราะห์เป้าหมายให้ชัดเจนว่า เราต้องการเปลี่ยนแปลงชีวิตของใคร และอยากเห็นชีวิตเขาดีขึ้นในมิติไหน โดยใช้ศูนย์การเรียนรู้เป็น “เครื่องมือ” ในการยกระดับศักยภาพ ทักษะอาชีพ ภูมิคุ้มกันชีวิต และความสามารถในการจัดการตนเองและครอบครัว ให้อยู่รอดได้ในสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ในที่สุด การมีกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนในพื้นที่ จะช่วยให้การขับเคลื่อนศูนย์การเรียนรู้ก้าวหน้าได้รวดเร็วและตรงจุดยิ่งขึ้น

หัวใจสำคัญของผู้จัดการเรียนรู้ที่ยึดหยุ่น ด้วยศูนย์การเรียนรู้

สำหรับหัวใจสำคัญของการจัดการเรียนรู้ด้วยศูนย์การเรียนรู้ที่ผู้จัดการศึกษาควรให้ความสำคัญ มี 3 ด้านใหญ่ ๆ ดังนี้

1 เข้าใจผู้เรียนรายบุคคล ผู้จัดการเรียนรู้ต้องเข้าใจพฤติกรรมและเงื่อนไขชีวิตของเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล ไม่ว่าจะเป็นเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เด็กพิการ เยาวชนนอกระบบ หรือเด็กจากครอบครัวเปราะบาง เพราะเบื้องหลังชีวิต ครอบครัว และนิเวศแวดล้อม คือ ข้อมูลสำคัญที่ผู้จัดการเรียนรู้สามารถนำมาใช้ออกแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องและตอบโจทย์บริบทชีวิตได้อย่างแท้จริง

2 เข้าใจนิเวศของระบบการศึกษาและการเรียนรู้ การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ผู้จัดการเรียนรู้ต้องมีความรู้ความเข้าใจ “นิเวศของระบบการศึกษาและการเรียนรู้” ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาทั้งในระบบหรือนอกระบบการศึกษา ล้วนแต่มีผู้เกี่ยวข้องหลายภาคส่วน ตั้งแต่ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม ไปจนถึงหน่วยงานฟังก์ชัน และผู้กำหนดนโยบายทางการศึกษาต่าง ๆ เพราะก่อนที่จะจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ได้นั้น จะต้องมีการบวนการหลายขั้นตอนที่ต้องเตรียมพร้อมและทำความเข้าใจสำคัญที่สุดคือ “ภาคีเครือข่ายด้านการศึกษา” คณะทำงานในศูนย์การเรียนรู้ ที่ปรึกษา ครูประจำศูนย์ที่จะทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการเรียนรู้ ครูโค้ช และอื่น ๆ

3 เข้าใจนิเวศของพื้นที่และฐานทรัพยากร ผู้จัดการเรียนรู้ต้องเข้าใจ “ระบบนิเวศของบริบทในพื้นที่” เพราะ “การพัฒนาหลักสูตร” ต้องมีความสอดคล้องกับบริบทชีวิตของผู้เรียนและครอบครัว รวมถึงมองเห็น “ทุน” ในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญา ทรัพยากรท้องถิ่น โอกาสทางอาชีพ หรือเครือข่ายความร่วมมือ และสามารถเชื่อมโยงสิ่งเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ได้ และจะดียิ่งขึ้น หากเป็น “รูปแบบการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่น ไม่ตายตัว” เริ่มเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เรียนรู้ผ่านอาชีพ และสถานการณ์ชีวิต บูรณาการสู่สาระวิชาต่าง ๆ และสามารถเทียบโอนประสบการณ์เป็นวุฒิการศึกษาได้ในท้ายที่สุด

ทั้งนี้ การขับเคลื่อนงานเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและตอบโจทย์บริบทชีวิตเด็กเยาวชนและคนทุกช่วงวัยในทุกพื้นที่ ไม่อาจขับเคลื่อนด้วยคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่ต้องเชื่อมร้อยภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาเป็น “หุ้นส่วนการศึกษา” โดยเฉพาะการทำงานกับ “เยาวชนที่หลุดจากระบบการศึกษา” จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมองไกลออกไปถึงบริบทรอบตัวของเด็กและเยาวชน ทำความเข้าใจในเศวตล้อมตั้งแต่สถานการณ์และเศรษฐกิจครัวเรือน ผู้ปกครอง บริบทพื้นที่ หน่วยงานฟังก์ชันที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ตลอดจนโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ เพราะปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลให้เด็กและเยาวชนหลุดออกจากระบบการศึกษาได้ทั้งสิ้น หาก “หน่วยจัดการเรียนรู้” เข้าใจองค์ประกอบเหล่านี้ ก็จะสามารถยกระดับสู่การเป็นพื้นที่เรียนรู้ตลอดชีวิตของทุกคนได้

เมื่อเข้าใจภาพทั้งระบบและเชื่อมร้อยทุกภาคส่วนเข้าด้วยกัน “หน่วยจัดการเรียนรู้” จะไม่ใช่กลไกที่มีหน้าที่ออกแบบการเรียนรู้อีกต่อไป แต่จะกลายเป็น “พื้นที่เรียนรู้ตลอดชีวิต” ที่มีชีวิต มีความหมาย และสามารถยกระดับศักยภาพของผู้คนให้ก้าวข้ามข้อจำกัดเดิม ๆ ได้อย่างแท้จริง ดังกรณีตัวอย่างจาก 3 พื้นที่ตัวแบบ ได้แก่ เทศบาลตำบลลำปางหลวง จังหวัดลำปาง เทศบาลตำบลหนองสนธิ จังหวัดสุรินทร์ และวิสาหกิจชุมชนแปรรูปเกษตรอินทรีย์บ้านวังหินชา จังหวัดหนองบัวลำภู

เมื่อท้องถิ่นลุกขึ้นมา เป็น "เจ้าของการเรียนรู้"

การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ในวันนี้ ไม่ใช่ภารกิจของกระทรวงหรือโรงเรียนเพียงลำพังอีกต่อไป หากแต่เป็นภารกิจร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่

เมื่อปัญหาเด็กหลุดออกจากระบบการศึกษาทวีความรุนแรงและมีความซับซ้อนมากขึ้น หลายท้องถิ่น จึงเริ่มขยับจากบทบาท "ผู้สนับสนุนการเรียนรู้" สู่การเป็น "ผู้ออกแบบและจัดระบบการเรียนรู้" ของตนเอง เพื่อให้การศึกษาเข้าถึงเด็กทุกกลุ่มได้จริง โดยหนึ่งในกลไกสำคัญคือ "ศูนย์การเรียนรู้ CYF" ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 12 ที่เปิดโอกาสให้บุคคล ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ สามารถร่วมจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย โดยได้รับการสนับสนุนจากกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)

ศูนย์การเรียนรู้ CYF จึงกลายเป็น "สะพานแห่งโอกาส" ในการเชื่อมหน่วยจัดการเรียนรู้จากฐานชุมชนเข้าสู่ระบบการศึกษา ลดช่องว่างระหว่างข้อจำกัดทางกฎหมายกับความต้องการเรียนรู้ในชีวิตจริง และต่อยอดสู่แนวคิด "โรงเรียนมีมือถือ (Mobile School)" ที่พาการเรียนรู้ไปหาเด็ก แทนการรอให้เด็กกลับเข้าสู่ห้องเรียนแบบเดิม

เทศบาลตำบลหนองสนิท: ตาข่ายการเรียนรู้ที่ใช้ชีวิตเป็นฐาน

เทศบาลตำบลหนองสนิท อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ เป็นหนึ่งใน อปท. ต้นแบบที่มีการขับเคลื่อนงานด้านการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่และการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมผ่านการใช้ชุมชนเป็นฐาน ทั้งการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ การรวมกลุ่มสหกรณ์ และการสร้างศูนย์เรียนรู้ที่ชุมชนดูแลกันเอง โดยเป้าหมายไม่ใช่เพียงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ แต่เป็นการเตรียม “โครงสร้างรองรับ” การทำงานกับเด็กและเยาวชน จนเกิดเป็น “ตำบลต้นแบบ” ด้านการขับเคลื่อนการแก้ปัญหาเด็กหลุดจากระบบการศึกษา หรือ Thailand Zero Dropout ผ่าน “กลไกผู้ใหญ่ใจดี” ไม่ว่าจะเป็น อปท. ใจอาสา ผู้ประกอบการ หรือแกนนำชุมชน ที่ช่วยกันค้นหา ดูแล และส่งต่อโอกาสให้เด็ก ๆ ผ่าน “ตาข่ายการศึกษา ที่ตอบโจทย์ชีวิต” ซึ่งประกอบด้วย

- โรงเรียนหนองสนิทวิทยา (1 โรงเรียน 3 รูปแบบ)
- การศึกษาร่วมกับกรมส่งเสริมการเรียนรู้ (สกร.)
- ศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 หลักสูตร ศูนย์การเรียนรู้ CYF ในรูปแบบ Mobile School (โรงเรียนมือถือ)

ในพื้นที่ตำบลหนองสนิท “ห้องเรียน” ไม่ได้จำกัดอยู่ในอาคาร แต่กระจายอยู่ในชุมชนกว่า 20 แห่ง เช่น ห้องเรียนเพาะพันธุ์โกโคราซ ห้องเรียนช่างตัดผม ห้องเรียนปลูกผัก ฯลฯ ซึ่งสามารถบูรณาการเทียบโอนไปสู่ 8 กลุ่มสาระตามหลักสูตรแกนกลาง และนำไปสู่คุณวุฒิทางการศึกษาได้จริง เช่น กรณีของ นายธนโชติ อยู่เย็น หรือ ดิงลี่ ที่เคยเป็นเด็กเกเรและติดเพื่อนมาก่อน จนทำให้หลุดออกจากระบบการศึกษา แต่เมื่อได้รับโอกาสจากผู้ใหญ่ใจดีชักชวนเข้าสู่การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นกับศูนย์การเรียนรู้ CYF ผ่าน Mobile School (โรงเรียนมือถือ) ทำให้ดิงลี่สามารถเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจนจบการศึกษา

ดิงลี่ บอกว่า สำหรับผมแล้ว วุฒิการศึกษา คือโอกาสที่ทำให้ผมมีทางเลือกในชีวิตมากขึ้น ผมเคยคิดว่าการเรียนไม่สำคัญ จนได้กลับมาเรียนที่ศูนย์การเรียนรู้ CYF ผ่านห้องเรียนโกโคราซ ทำให้เห็นว่าความรู้ต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชนสามารถต่อยอดเป็นอาชีพได้ และที่สำคัญการเรียนรู้ในครั้งนี้ จุดประกายให้ผมอยากเป็นนักสตรีมเมอร์และเจ้าของฟาร์มไก่ เมื่อได้ใช้มือถือทำคอนเทนต์และได้ทำกิจกรรมเลี้ยงไก่ในหลักสูตร ก็ทำให้รู้ว่าผมชอบอาชีพทั้งสองอย่าง ตอนนี้ผมเลยตั้งใจพัฒนาตัวเอง โดยวางแผนนำเงินทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิ KFC ประเทศไทย มาทำธุรกิจฟาร์มไก่ และตั้งใจจะเรียนต่อในระดับ ปวส. เพื่อให้มีความรู้สูงขึ้นไปสำหรับนำไปใช้สมัครงานให้มีรายได้เพียงพอต่อการดูแลครอบครัว รวมถึงวางแผนเก็บออมรายได้ส่วนหนึ่งเพื่อจะส่งตัวเองเรียนให้จบปริญญาตรีต่อไป

เทศบาลตำบลป่าปางหลวง: การเรียนรู้ที่เดินไปหาเด็ก

เทศบาลตำบลป่าปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง มีการขับเคลื่อนงานร่วมกับ กสศ. มาอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดระบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำหรับคนทุกช่วงวัย โดยทำหน้าที่เป็น “กลไกกลาง” ในการเชื่อมร้อยภาคีเครือข่ายจากหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม จนได้รับการยกระดับให้เป็น “ตำบลต้นแบบ Zero Dropout” และ “ตำบลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต” โดยใช้อาชีพในชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ หรือที่เรียกว่า HUE (Hub Unit of Education) วิชาการ วิชาชีพ วิชาชีวิต กลายเป็นชุมชนต้นแบบ มีคน มีองค์ความรู้ มีเครือข่าย และมีนิเวศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ สำหรับคนทุกช่วงวัย ไม่ว่าจะเป็นเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา เยาวชนกลุ่มเสี่ยง และ

ประชากรวัยแรงงาน ได้มีโอกาสเรียนในสิ่งที่อยากเรียน ไปพร้อมกับการมีรายได้ และมีวุฒิการศึกษาผ่านแหล่งเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ ทั้งกิจกรรมดนตรี ฟุตบอล ฟุตซอล และชมรมเยาวชน รวมถึงสภาเด็กและเยาวชน ที่เปิดโอกาสให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์ชีวิต

ดังเรื่องราวของ “อิกคิว” หรือ นายวรภพ กาเต๊ะ เยาวชนวัย 15 ปี ที่เคยหลุดออกจากระบบการศึกษา เพราะใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการเล่นฟุตบอล แต่ภายใต้การทำงานของเทศบาลตำบลลำปางหลวงร่วมกับศูนย์การเรียนรู้ CYF การเรียนรู้จึงถูกออกแบบใหม่ โดยใช้ “ฟุตบอล” เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนการเรียนรู้ สนามฟุตบอลจึงกลายเป็นห้องเรียน และประสบการณ์จากการเล่นฟุตบอลถูกนำมาเชื่อมโยงกับทเรียนตามหลักสูตรการเรียนรู้

“ที่ ๆ ไม่ได้สอนผมแค่เตะบอลครับ แต่เขาให้เราเรียนรู้ผิดชอบการเรียนไปพร้อมกัน เช่น ทำการบ้านเสร็จก่อนถึงจะลงสนาม ฟุตบอลกลายเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ผมอยากกลับมาเรียนอีกครั้ง การได้เรียนกับศูนย์การเรียนรู้ CYF ทำให้ผมรู้ว่าการเรียนสามารถเชื่อมต่อกับสิ่งที่เรารักได้จริง และที่สำคัญคือผมได้เรียนจนจบและได้รับวุฒิการศึกษา ซึ่งทำให้ผมมีทางเลือกในอนาคตมากขึ้น ตอนนั้นผมอยากเรียนต่ออาชีวศึกษา สาขาช่างยนต์ เพราะชอบแต่งรถและซ่อมรถ ผมเลยตั้งใจจะใช้โอกาสนี้สร้างอนาคตให้ตัวเองเพื่อไม่ทำให้ตาบอดยายผิดหวัง” อิกคิว กล่าว

ปัจจุบัน อิกคิวสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากศูนย์การเรียนรู้ CYF และเตรียมศึกษาต่อที่วิทยาลัยเทคนิคนครลำปาง สาขาช่างยนต์ สะท้อนให้เห็นว่า เมื่อการเรียนรู้เริ่มต้นจากความรักและความสนใจ ฟุตบอลจึงไม่ใช่เพียงกีฬา แต่เป็นประตูที่พาอิกคิวกลับสู่เส้นทางการศึกษาและเส้นทางอาชีพของตนเอง

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเกิดขึ้นได้จริงในพื้นที่ ปัจจุบันเทศบาลตำบลหนองสนิทและเทศบาลตำบลลำปางหลวงกำลังอยู่ระหว่างดำเนินการจัดตั้ง “ศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12” เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้รับโอกาสทางการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพและเท่าเทียม

“ เพราะการเลี้ยงเด็กหนึ่งคนคือ ภารกิจ ของทั้งตำบล ที่ร่วมกันโอบอุ้มและสร้าง เส้นทางการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับ ทุกชีวิต ”

บทเรียนจากสองพื้นที่สะท้อนให้เห็นชัดเจนว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเป็น “กลไกหลัก” ในการจัดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ได้จริง เมื่อมีเครื่องมือทางกฎหมายอย่างศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 รองรับ การศึกษาในวันนี้จึงไม่จำกัดอยู่เพียงในโรงเรียน แต่เกิดขึ้นได้ในชุมชน สนามกีฬา หรือทุกพื้นที่ของชีวิต และเมื่อท้องถิ่นลุกขึ้นมาพร้อมเป็นเจ้าของการเรียนรู้ “การศึกษา” ก็ไม่ใช่เพียงระบบราชการ หากแต่กลายเป็นบริการสาธารณะที่เข้าถึงทุกคน โดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

เพราะการเลี้ยงเด็กหนึ่งคน ไม่ใช่หน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่ง แต่คือภารกิจของทั้งตำบล ที่ต้องร่วมกันโอบอุ้มและสร้างเส้นทางการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับทุกชีวิต

"ศูนย์การเรียนรู้วังชาพิทยาลัย" พื้นที่เรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน

จุดเริ่มต้นของบ้านวังหินชา อำเภอสวรรคคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู ไม่ได้เริ่มจากคำว่า “การเรียนรู้” แต่เริ่มจากคำว่า “ปัญหาปากท้อง” ที่ครั้งหนึ่งพื้นที่สวรรคคูหาเคยถูกจดจำในฐานะแหล่งเกษตรกรรมที่มีการใช้สารเคมีสูงติดอันดับประเทศ ชาวบ้านหวังเพิ่มผลผลิตเพื่อเพิ่มรายได้ แต่สิ่งที่ย้อนกลับมาคือภาวะต้นทุน สุขภาพที่ถดถอย และสภาพลักษณะเชิงลบที่ทำให้สินค้าชุมชนขายได้ยากขึ้น

วันนี้พื้นที่เล็ก ๆ แห่งนี้ถูกยกระดับเป็น “ศูนย์การเรียนรู้วังชาพิทยาลัย” พื้นที่ต้นแบบของการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เติบโตจากฐานชุมชนอย่างแท้จริง ภายใต้การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปเกษตรอินทรีย์บ้านวังหินชา โดยมีคุณมานัส สุทธิพะพร อาสาเข้ามาขับเคลื่อนงานในชุมชนมานานกว่า 3 ปี โดยใช้ “อาชีพ” จากฐานทุนชุมชนเป็น “เครื่องมือ” สร้างการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและตอบโจทย์ชีวิตจริงของคนในพื้นที่เพื่อให้ชาวบ้านมีรายได้

เมื่อรายได้เริ่มมั่นคง ความสัมพันธ์ในชุมชนกลับมาเข้มแข็ง เด็กและเยาวชนถูกดึงออกจากความเสี่ยง โดยเฉพาะปัญหาเสพติด พื้นที่ที่เคยเป็นจุดกระจายยา กลายเป็นฐานเรียนรู้เพาะเห็ด และจักสาน เด็กช่วยกันช่วยกันทำก้อนเห็ด สานตะกร้า แม้งานยังไม่สมบูรณ์แบบ แต่ผู้ใหญ่ก็ยินดีรับซื้อ เพื่อให้กำลังใจ จนเกิดการรวมพลังของ “คนสามวัย” คือ เยาวชนช่วยงานด้านสื่อออนไลน์ ขณะที่วัยแรงงานเข้ามาหนุนเสริมทักษะบริหารจัดการ ส่วนผู้สูงอายุทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญา ดังนั้น ความต่างจึงไม่ใช่อุปสรรค แต่เป็นพลังของการเรียนรู้ข้ามรุ่น

เมื่อองค์ประกอบครบทั้งฐานอาชีพ ฐานองค์ความรู้ ฐานกองทุน และภาคีเครือข่าย วิสาหกิจชุมชนแปรรูปเกษตรอินทรีย์บ้านวังหินชาวจังหวัดบุรีรัมย์ “ศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12” ในชื่อว่า “ศูนย์การเรียนรู้วังชาพิทยาลัย” เพื่อให้การจัดการเรียนรู้มีโครงสร้างรองรับ มีหลักสูตร มีระบบบริหารจัดการ และสามารถออกวุฒิการศึกษาได้ตามกฎหมาย การเป็นศูนย์การเรียนรู้มาตรา 12 จึงไม่ใช่เพียงสถานะทางกฎหมาย แต่คือการประกาศว่า “ที่นี่คือพื้นที่การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นที่ชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน”

ทั้งนี้ การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้วังชาพิทยาลัยตั้งอยู่บนแนวคิดสำคัญ 4 ประการ ได้แก่

- 1 เริ่มจากโจทย์ชีวิต ไม่ใช่โจทย์หลักสูตร ออกแบบการเรียนรู้ตามความต้องการของผู้เรียน ทุกช่วงวัย
- 2 สร้างฐานการเรียนรู้จากอาชีพจริง เชื่อมการเรียนรู้กับรายได้ ไม่แยกการศึกษาออกจากเศรษฐกิจชุมชน
- 3 รวมพลังคนสามวัย สร้างการเรียนรู้ข้ามรุ่น เดิมเต็มศักยภาพซึ่งกันและกัน
- 4 สร้างกลไกความมั่นคงระยะยาว ด้วยการจัดตั้ง “กองทุนสวัสดิการชุมชนนาจังหัน” บริหารโดยผู้ร่วมเรียนรู้ โดยมีทุนตั้งต้นราว 30,000 บาท สำหรับใช้เป็นเงินสวัสดิการฉุกเฉิน หรือเงินกู้เพื่อเริ่มต้นอาชีพใหม่ ทำให้การเรียนรู้เชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจและความมั่นคงทางสังคม

ปัจจุบัน ศูนย์การเรียนรู้วังชาพิทยาลัยมีฐานการเรียนรู้หลากหลายด้าน เช่น ฐานแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร ฐานหัตถกรรมและจักสาน ฐานเพาะเห็ดครบวงจร ฐานเลี้ยงไก่พื้นเมือง ฐานกองทุนชุมชน ฐานเกษตรและประมงพื้นถิ่น ฯลฯ โดยได้รับความร่วมมือจาก “หุ้นส่วนการศึกษา” ในพื้นที่ อาทิ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ศิริพาร์ม จังหวัดกาฬสินธุ์ บริษัทอัสลักซ์ จำกัด (กลุ่มกิจการเพื่อสังคม) และชมรมเพื่อคนพิการจังหวัดเลย เป็นต้น

นอกจากนี้ ศูนย์การเรียนรู้วังชาพิทยาลัยยังส่งต่อองค์ความรู้ให้กับโรงเรียนในพื้นที่ เช่น โรงเรียนบ้านวังแคนวังคูม และโรงเรียนบ้านวังหินชา โดยผู้เรียนของศูนย์ฯ หรือผู้ร่วมเรียนรู้ที่ได้ยกระดับตนเองมาเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นแนวคิด “เรียนรู้เพื่อแบ่งปัน” อย่างแท้จริง และล่าสุด มีการขยายไปสู่มิติ “การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้” โดยร่วมกับสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู จัดทำโปรแกรมเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนในรูปแบบที่เชื่อมโยงเศรษฐกิจสร้างสรรค์เข้ากับการเรียนรู้

จากจุดเริ่มต้นเล็ก ๆ ของการรวมกลุ่มอาชีพเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสารเคมี วันนี้ “วังชาพิทยาลัย” เติบโตเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 ที่มีระบรองรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นพื้นที่ซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกคน ทุกวัย ทุกอาชีพ ได้ค้นพบศักยภาพของตนเอง มีรายได้ มีวุฒิการศึกษามีศักดิ์ศรี และมีความหวัง สำหรับการดำเนินชีวิตในอนาคต

ศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 ในความหมายของวังชาพิทยาลัย จึงไม่ใช่เพียงกลไกทางกฎหมาย แต่คือกระบวนการที่ทำให้ชุมชนลุกขึ้นมาออกแบบอนาคตของตนเอง ผ่านการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น มีมาตรฐาน และเติบโตไปพร้อมกับชีวิตจริงของผู้คนในพื้นที่

กลไกภาคเอกชนกับการขับเคลื่อน การศึกษาเชิงพื้นที่

ศูนย์การเรียนรู้ I NAM Learning Space โดย บริษัท สร้างสรรค์ปัญญา จำกัด

ศูนย์เรียนรู้ I NAM Learning Space

ออกแบบให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ระดับมัธยมศึกษาที่ใช้ “สถานประกอบการ” เป็นฐานการเรียนรู้ โดยใช้ธุรกิจ ทรัพยากรของตนเองเป็นพื้นที่สร้างโอกาสให้กับชีวิตที่หลากหลาย

สู่เป้าหมาย การพัฒนาทักษะให้เด็กคนหนึ่งมีวิชาชีพติดตัว
ควบคู่ไปกับการได้รับวุฒิการศึกษา สามารถยืนหยัดบนเส้นทางของตนเองได้

“ตัวกลางเชื่อมระบบ”

ผ่านประสบการณ์ทำงานการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่
(Area-based Education: ABE) โดย กสศ.

- ภาครัฐ
- ภาคเอกชน
- ภาคประชาสังคม

ROYAL PLUS
Innovation plus Quality

บริษัท โรแยล พลัส จำกัด (มหาชน)

SINO
LOGISTICS CORPORATION

บริษัท ซิโน โลจิสติกส์ คอร์ปอเรชั่น จำกัด
(มหาชน)

บทบาทภาคเอกชนในฐานะ “เจ้าภาพการศึกษา”

เชื่อมความร่วมมือภายในและนอกพื้นที่
โดยใช้บทบาทของภาคีหุ้นส่วนอย่างเต็มเต็ม

ใช้ฐานทุนการเป็น “ผู้ประกอบการ” ออกแบบการศึกษาที่ยืดหยุ่น
และตอบโจทย์ชีวิตของผู้เรียน

- เปลี่ยนคาเฟ่ให้กลายเป็นห้องเรียน
- เปลี่ยนพนักงานเป็นครูฝึก
- เปลี่ยนอาชีพให้กลายเป็นเครื่องมือพัฒนาทักษะชีวิต
- เปลี่ยนความคิดเพื่อพัฒนาชีวิตสู่การได้รับวุฒิการศึกษา

ร่วมพลังสร้างนิเวศ
การเรียนรู้ตลอดชีวิต
(Lifelong Learning)

ผ่านโซ่ข้อกลาง กสศ.

สู่เป้าหมายในอนาคต

ปิดช่องว่างการศึกษา ตั้งแต่ปฐมวัย
ประถมศึกษา มัธยมศึกษา ไปจนถึงอาชีวศึกษา
กลายเป็น “ศูนย์การเรียนรู้มาตรฐาน 12”
ที่ตอบโจทย์ชีวิต

1. ศูนย์การเรียนรู้ I NAM Learning Space ระดับมัธยมศึกษา
2. ศูนย์การเรียนรู้ปัญญาพิรุฬหสุข ระดับประถมศึกษา
และเด็กที่มีความต้องการพิเศษ
3. ศูนย์การเรียนรู้ชาวใหม่ปลามัน ด้านอาชีวศึกษา

โดยทำงานเชื่อมต่อกับ

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดบางจะเกร็ง (ศพด.)

เพื่อออกแบบโครงสร้างรองรับเด็กทุกช่วงวัยอย่างเป็นระบบ

I NAM Learning Space: ILP

“ศูนย์การเรียนรู้ I NAM Learning Space” ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลปลายโพรงพง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่กำลังดำเนินการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 ซึ่งจัดตั้งโดย บริษัท สร้างสรรค์ปัญญา จำกัด ในฐานะภาคเอกชนที่ต้องการใช้ศักยภาพของผู้ประกอบการร้าน “ไอน้ำ คาเฟ่แอนด์บาร์” เป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ที่ไม่ใช่แค่ส่งเสริมการเรียนรู้ แต่เป็น “พื้นที่เจียระไน” ศักยภาพของเด็กเยาวชนและผู้คนในจังหวัดสมุทรสงคราม

ท่ามกลางปัญหาใหญ่ของสังคมไทยว่าจะทำอย่างไรกับเด็กที่ “ไม่พอดี” กับโรงเรียนในรูปแบบเดิม ที่ตำบลปลายโพรงพง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีร้านกาแฟแห่งหนึ่งกำลังทดลองและหาคำตอบในเรื่องนี้

“ไอน้ำ คาเฟ่แอนด์บาร์” ไม่ได้กำลังขยายธุรกิจ แต่กำลังขยายขอบเขตความหมายของคำว่า “การเรียนรู้” ให้เชื่อมโยงกับชีวิต การทำงาน และเศรษฐกิจท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการลุกขึ้นมาเป็น “เจ้าของ” ร่วมจัดการศึกษาในพื้นที่ของตนเอง

พื้นที่สร้างสรรค์ รวมพลังสร้างการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น และเท่าเทียม

นายชินวัฒน์ มณิศรีขำ ผู้ก่อตั้ง บริษัท สร้างสรรค์ปัญญา จำกัด เล่าว่า จุดตั้งต้นของแนวคิดนี้ไม่ได้เริ่มจากคำถามว่า “จะตั้งศูนย์การเรียนรู้อย่างไร” แต่เริ่มจากคำถามว่า “ภาคเอกชนจะใช้พื้นที่ของตนเองพัฒนาคนและการเรียนรู้ในพื้นที่ได้อย่างไร” ร้านไอน้ำจึงถูกออกแบบให้เป็นมากกว่าสถานประกอบการ

แต่เป็นพื้นที่เรียนรู้ที่มีชีวิต ให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะจากประสบการณ์จริง ทั้งการทำงาน การสื่อสาร ความรับผิดชอบ และฝึกการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า โดยเฉพาะสำหรับเด็กที่ “ไม่พอดี” กับระบบการศึกษาในรูปแบบเดิม รวมถึงเด็กที่มีความต้องการพิเศษและครอบครัวเปราะบาง

ทั้งนี้ ศูนย์การเรียนรู้ I NAM Learning Space เกิดจากประสบการณ์การทำงานด้านการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ (Area-based Education: ABE) ที่ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ไม่ว่าจะเป็

- โครงการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ (ABE)
- การขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาให้กลายเป็นศูนย์ หรือ Thailand Zero Dropout
- โครงการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษและครอบครัวเปราะบางบนฐานอาชีพที่เชื่อมโยงกับนิเวศท้องถิ่น พื้นที่ภาคกลาง ตะวันตกและตะวันออก

ด้วยประสบการณ์เหล่านี้ทำให้ทีมงานพัฒนาแนวคิดแบบบูรณาการ มองเด็กไม่แยกจากครอบครัว ไม่แยกส่วนการศึกษาออกจากเศรษฐกิจชุมชน และไม่แยกทักษะชีวิตออกจากทักษะอาชีพ

วุฒิการศึกษาคือ ใบเบิกทาง แต่คุณภาพชีวิตคือ เป้าหมาย

“ศูนย์การเรียนรู้ I NAM Learning Space” จึงถูกออกแบบให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ระดับมัธยมศึกษาที่ใช้ “สถานประกอบการ” เป็นฐานการเรียนรู้ โดยมีแนวคิดสำคัญคือ ไม่เพียงทำให้ผู้เรียน “จบการศึกษาตามเกณฑ์” หากแต่ต้องทำให้เขา “ยืนอยู่ในสถานประกอบการได้จริง” ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เข้าใจตนเอง และเห็นเส้นทางชีวิตของตนเองอย่างมั่นใจ เพราะวุฒิการศึกษาอาจเป็นใบเบิกทาง แต่คุณภาพชีวิตคือเป้าหมาย

ศูนย์การเรียนรู้ I NAM Learning Space จึงออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ฝึก ความรับผิดชอบ ความมีวินัย การสื่อสาร การจัดการอารมณ์ และทักษะอาชีพควบคู่กันไป เพื่อไม่ใ้ การศึกษาเป็นเพียงโครงสร้างบนกระดาษ แต่เป็นพลังที่เปลี่ยนชีวิตได้จริง ผ่านการเรียนรู้ด้านอาชีพ และนิเวศท้องถิ่น เช่น เรียนรู้เรื่องน้ำ วิถีชีวิต การดำเนินชีวิต และเศรษฐกิจฐานราก ควบคู่กับ การได้รับวุฒิการศึกษาที่มีการรับรองอย่างถูกต้อง ซึ่งรองรับทั้งเด็กทั่วไปและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยเริ่มทดลองจัดการเรียนรู้ในรูปแบบบ้านเรียนก่อนในระยะแรก จากนั้นจึงยกระดับไปสู่ศูนย์การเรียนรู้ I NAM Learning Space ในอนาคตอันใกล้

ด้วยแนวคิดดังกล่าว คาเฟ่จึงกลายเป็นห้องเรียน พนักงานกลายเป็นครูฝึก และการประกอบอาชีพกลายเป็นเครื่องมือพัฒนาทักษะชีวิต เพื่อให้เด็กคนหนึ่งมีวิชาชีพติดตัว และยืนหยัดได้ด้วยตัวเอง เพราะหากศูนย์การเรียนรู้ทำหน้าที่เพียงมอบวุฒิการศึกษา โดยไม่เชื่อมโยง กับทักษะอาชีพและบริบทเศรษฐกิจ สังคม หรือสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ปัญหาเด็กจบแล้วว่างงาน หรือ ไม่สามารถทำงานในสถานประกอบการได้ ก็ยังคงอยู่ การทำงานเชิงพื้นที่ของบริษัท สร้างสรรค์ปัญญา จำกัด จึงมุ่งสร้าง “ความพร้อมต่อชีวิตจริง” มากกว่าการเร่งรัดให้จบหลักสูตร เพราะเป้าหมาย ไม่ใช่จำนวนผู้จบการศึกษา แต่คือจำนวนชีวิตของเด็กเยาวชนที่เติบโตและสามารถพึ่งพาตนเองได้ อย่างมั่นคง

รวมพลังสร้างนิเวศการเรียนรู้ตลอดชีวิต

นอกจากการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ I NAM Learning Space แล้วนั้น บริษัท สร้างสรรค์ปัญญา จำกัด ยังทำหน้าที่เป็น “หน่วยจัดการเรียนรู้เชิงพื้นที่” ที่เชื่อมประสานกลไกต่าง ๆ เข้าด้วยกัน อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะภาคเอกชนอย่าง บริษัท โรแยล พลัส จำกัด (มหาชน) และ บริษัท ไฮโน โลจิสติกส์ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ที่เข้ามาร่วมเติมเต็มให้ผู้เรียนได้มีพื้นที่กลางที่ปลอดภัย สร้างสรรค์ และพร้อมต่อการฝึกทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ

ความร่วมมือนี้จึงไม่ใช่เพียงการสนับสนุนงบประมาณ หากเป็นภาพสะท้อนของภาคเอกชน ที่ร่วมกันรับผิดชอบต่ออนาคตของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ผ่านกลไกกลางอย่าง กสศ. ที่ทำหน้าที่ เป็น “โซ่ข้อกลาง” เชื่อมร้อยความตั้งใจของหลายองค์กรให้กลายเป็นพลังเดียวกัน และนำไปสู่ การออกแบบ “นิเวศการเรียนรู้ตลอดชีวิต” (Lifelong Learning) ที่ครอบคลุมตั้งแต่ระดับปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา ไปจนถึงอาชีวศึกษา ได้แก่ 1) ศูนย์การเรียนรู้ I NAM Learning Space ระดับมัธยมศึกษา 2) ศูนย์การเรียนรู้ปัญญาฟาร์มสุข สำหรับระดับประถมศึกษาและเด็ก ที่มีความต้องการพิเศษ 3) ศูนย์การเรียนรู้ชาวใหม่ปลามัน ด้านอาชีวศึกษา และสายอาชีพ

ซึ่งทั้งสามแห่งอยู่ระหว่างการจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยทำงานเชื่อมต่อกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดบางจะเกร็ง (ศพด.) เพื่อให้เส้นทางการเรียนรู้ของเด็กไร้รอยต่อ และออกแบบโครงสร้างรองรับเด็กทุกช่วงวัย อย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ต้นน้ำไปจนถึงปลายน้ำ ปิดรอยรั่วจากระบบการศึกษาของทุกช่วงวัย และเพื่อทำให้ การศึกษาเชิงพื้นที่ทำหน้าที่เป็น “กลไก” ป้องกันความเหลื่อมล้ำได้ตั้งแต่ระดับฐานราก

สำหรับ นายชิษณุวัฒน์ ศูนย์การเรียนรู้มาตรา 12 ไม่ใช่เพียงกลไกทางกฎหมายเพื่อให้เด็ก ได้วุฒิการศึกษาเร็วขึ้น หากแต่เป็น “เครื่องมือ” ที่ต้องเชื่อมการเรียนรู้กับชีวิตจริง เด็กอาจใช้เวลาเรียน 6 เดือน หรือ 1 ปี เพื่อจบการศึกษา แต่สิ่งที่สำคัญกว่านั้นคือ เขาต้องอ่านออกเขียนได้ ใช้เทคโนโลยีเป็น ดูแลสุขภาพตนเองได้ และอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี

“ศูนย์การเรียนรู้ I NAM Learning Space จึงสะท้อนบทบาทใหม่ของภาคเอกชนในฐานะ “หุ้นส่วนการศึกษา” ที่ใช้ธุรกิจและต้นทุนความรู้รวมทั้งทรัพยากรของตนเองเป็นพื้นที่ สร้างโอกาสให้กับชีวิตที่หลากหลาย ศูนย์การเรียนรู้อาจไม่ใช่คำตอบของทุกพื้นที่ แต่ในพื้นที่ ที่มีความตั้งใจ เข้าใจบริบทชีวิตของตนเอง และมีเครือข่ายความร่วมมือ ศูนย์การเรียนรู้อาจเป็นประตู แห่งโอกาสที่ทำให้การศึกษาไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลังอย่างแท้จริง”

ออกแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น

ให้ **ตอบโจทย์การเรียนรู้ของเด็ก**

ที่มี **ความต้องการพิเศษและครอบครัว**

Smart Learning Space
for
Special Needs Children

**ส่งเสริมทักษะชีวิต
และทักษะอาชีพ**
ให้พึ่งพาตนเองได้
ในวันที่พ่อแม่ไม่อยู่แล้ว

เปิดโอกาสให้เด็ก
สามารถเลือกเรียนรู้
**ตามความถนัด
และศักยภาพของตนเอง**

ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการเล่น (Play-based Learning)
มากกว่าการเรียนรู้เชิงวิชาการตามกรอบเดิม

เรียนรู้ทักษะต่าง ๆ
ไปพร้อมกับ**ครอบครัว**

พัฒนาหลักสูตร **“ห้องเรียนพ่อแม่”**
เสริมสร้างความรู้และทักษะ
ให้ดูแลและปรับพฤติกรรมลูกได้

สร้าง**นิเวศการเรียนรู้** จากบริบทชีวิต ครอบครัว จังหวัดสมุทรสงคราม

จัดการเรียนรู้แบบ **3R ทำซ้ำ ผ่อนคลาย สม่่าเสมอ**

นำ**ประสบการณ์ชีวิต**และทักษะที่ได้จากการปฏิบัติจริง มาเทียบโอนหน่วยกิตเพื่อรับ**วุฒิการศึกษา**ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

พัฒนา **"Farm Sook Market"** พื้นที่กลางจำหน่ายสินค้า จากครอบครัวคนพิการในพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียงภายใต้แบรนด์

Road to... ศูนย์การเรียนรู้ปัญญะฟาร์มสุข

คุณคิดว่าโลกใบนี้มีความเท่าเทียมหรือไม่

หากคำตอบคือ “ไม่” คำถามสำคัญที่ตามมาคือ เราจะเลือกทำอย่างไรกับความไม่เท่าเทียมนั้น จะลุกขึ้นมาสร้างการเปลี่ยนแปลง หรือยอมรับและปล่อยให้ระบบเดิมดำรงอยู่ต่อไป

ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงครามและจังหวัดสมุทรสาคร มีครอบครัวหนึ่งเลือกที่จะก้าวข้ามข้อจำกัดของ “การศึกษา” แบบเดิมที่ไม่สามารถตอบสนองต่อการเรียนรู้ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ได้อย่างเหมาะสม อีกทั้ง ครูหรือสถานศึกษาบางแห่งยังขาดความเข้าใจต่อพฤติกรรมและธรรมชาติของเด็กพิเศษ จึงไม่สามารถออกแบบการเรียนรู้ที่ช่วยกระตุ้นพัฒนาการ หรือจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้เด็ก ๆ กลุ่มนี้ ได้แสดงศักยภาพของตัวเองออกมาอย่างแท้จริง

เพราะแท้จริงแล้ว เด็กที่มีความต้องการพิเศษเพียงต้องการการดูแลและการสนับสนุนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับศักยภาพและข้อจำกัดของตนเอง เนื่องจากเด็กแต่ละคนอาจมีความต้องการ ความสนใจ หรือข้อจำกัดที่แตกต่างกัน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ประสาทสัมผัส อารมณ์ และสังคม รวมถึงปัจจัยจากสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อพัฒนาการและการดำเนินชีวิต ดังนั้น หากเด็กกลุ่มนี้มีพื้นที่เรียนรู้ที่ปลอดภัย และสามารถเรียนรู้ไปพร้อมกับครอบครัว ผู้ดูแล หรือคนที่เข้าใจเขาอย่างแท้จริง ย่อมจะช่วยให้เด็กกลุ่มนี้สามารถพัฒนาศักยภาพในแบบของตนเองออกมาได้

จุดเริ่มต้นของ "ปัญญาปลูกฟาร์มสุข"

นางสาวพิมพ์ใจ พันวินิต หรือที่รู้จักกันในชื่อ “แม่โอ” เป็นหนึ่งในผู้ก่อตั้งกลุ่ม **ปัญญาปลูกฟาร์มสุข** ซึ่งมีจุดเริ่มต้นจากความตั้งใจของผู้เป็นแม่ที่ต้องการให้บุตรของตนได้เรียนรู้อย่างอิสระ และสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ แนวทางการเรียนรู้ที่เธอเลือกใช้คือ **การเรียนรู้ผ่านการเล่น (Play-based Learning)** ซึ่งให้ความสำคัญกับพัฒนาการและธรรมชาติของเด็กพิเศษ มากกว่าการเรียนรู้เชิงวิชาการตามกรอบของการศึกษาในระบบ

พื้นที่เล็ก ๆ ภายในบ้านจึงถูกปรับเปลี่ยนให้กลายเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้เด็ก ๆ ได้ทดลองทำกิจกรรมหลากหลาย ทั้งการทำเกษตร การเพาะเห็ด การทำผ้าผ้ามัดย้อม การแปรรูปอาหาร และงานฝีมือประเภทต่าง ๆ เรื่องไหนที่ไม่เชี่ยวชาญก็จะเชิญผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ มาร่วมจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง และไม่รู้สึกโดดเดี่ยวหรือแตกต่างจากเด็กคนอื่นในสังคม

อย่างไรก็ตาม เมื่อดำเนินกิจกรรมไปได้ระยะหนึ่ง แม่โอพบว่าในพื้นที่ใกล้เคียงยังมีผู้ปกครองจำนวนไม่น้อยที่มีบุตรหลานเป็นเด็กพิเศษ แต่กลับเลือกที่จะปิดกั้นโอกาสการเรียนรู้ของเด็ก เพราะไม่อยากเปิดเผยต่อสังคม บางครอบครัวมีข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ ขณะที่บางครอบครัวมีความกังวล จนไม่กล้าปล่อยให้บุตรหลานออกไปพบปะผู้คนภายนอก ส่งผลให้เด็กหลายคนต้องใช้ชีวิตอยู่ภายในบ้านโดยขาดโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว เด็กทุกคนควรได้รับโอกาสในการเรียนรู้ เล่น และเติบโตตามช่วงวัยอย่างเหมาะสม

จากประสบการณ์ดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการรวมตัวจัดตั้ง **กลุ่มปัญญาปลูกฟาร์มสุข** (ชมรมผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญาจังหวัดสมุทรสาคร) เพื่อสร้างพื้นที่เรียนรู้สำหรับเด็กพิเศษ และครอบครัว โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ การพัฒนาทักษะชีวิตและทักษะอาชีพให้กับเด็กและผู้ปกครองควบคู่กันไป

ช่วงเริ่มต้นปี พ.ศ. 2564 กลุ่มปัญญาปลูกฟาร์มสุขได้ร่วมดำเนินงานกับ **กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)** ภายใต้โครงการส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะด้านการเกษตรอินทรีย์และการแปรรูปอาหาร เช่น การปลูกผักสลัด การทำสลัดโรล การทำน้ำสลัด การทำขนมเบเกอรี่ การทำคุกกี้ การทำไข่เค็ม รวมถึงการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารประเภทต่าง ๆ

กลุ่มปัญญาปลูกฟาร์มสุข มีเป้าหมายสำคัญคือ **การพัฒนาทักษะชีวิตและทักษะอาชีพให้กับเด็กและผู้ปกครองควบคู่กันไป**

ปีต่อมา กลุ่มได้พัฒนาแนวทางการทำงานจากการส่งเสริมทักษะพื้นฐาน ไปสู่การสนับสนุนให้ผู้ร่วมเรียนรู้สามารถพัฒนาตนเองเป็นผู้ประกอบการรายย่อย โดยส่งเสริมการเพาะเห็ด การผลิตเบเกอรี่ การทำฟ้ามดย้อม และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ภายใต้แบรนด์ “**ปัญญาปลูกฟาร์มสุข**” ซึ่งสามารถจำหน่ายได้ทั้งในและนอกพื้นที่

ปลดล็อกการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำหรับเด็กพิเศษ ด้วยศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12

แม้ว่าการดำเนินงานตลอดระยะเวลากว่า 4 ปี จะช่วยพัฒนาทักษะชีวิตและทักษะอาชีพให้กับเด็กพิเศษและครอบครัวได้อย่างเป็นรูปธรรม แต่ยังคงมีประเด็นสำคัญที่กลุ่มปัญญาปลุกพาร์มสุขต้องการผลักดันเพิ่มเติม คือ การสร้างรูปแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำหรับเด็กพิเศษ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้เด็กสามารถเลือกเรียนรู้ตามความถนัดและศักยภาพของตนเอง ทำให้เด็กสามารถพึ่งพาตนเองได้ในวันที่พ่อแม่ไม่อยู่แล้ว รวมถึงสามารถนำประสบการณ์ชีวิต และทักษะที่ได้จากการปฏิบัติจริงมาเทียบโอนเป็นหน่วยกิตเพื่อรับวุฒิมัธยมศึกษาได้ เพราะมองว่าวุฒิมัธยมศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเปิดโอกาสให้เด็กพิเศษสามารถเข้าถึงโอกาสทางอาชีพและการทำงานในอนาคต

โดยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2567 เป็นต้นมา กลุ่มปัญญาปลุกพาร์มสุขจึงมุ่งมั่นที่จะจัดตั้ง “ศูนย์การเรียนรู้ปัญญาพาร์มสุข” (ตามมาตรา 12) เพื่อพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่น และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเด็กพิเศษและเด็กพิการประเภทต่าง ๆ อายุระหว่าง 7–15 ปี ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม โดยหลักสูตรการเรียนรู้ได้รับการออกแบบให้สอดคล้องกับบริบทของครอบครัวและชุมชน เช่น

หลักสูตรการปลูกและแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร หลักสูตรการทำขนมเบเกอรี่ หลักสูตรงานฝีมือ จากวัสดุเหลือใช้ หลักสูตรการออกบูธจำหน่ายสินค้า หลักสูตรการจัดกล่องอาหารว่างและเครื่องดื่ม และหลักสูตรการให้บริการจัดเลี้ยงสำหรับงานอบรมและสัมมนา โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ เพื่อสนับสนุน ให้เด็กพิเศษสามารถศึกษาได้จนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อลดความเสี่ยงต่อการหลุดออกจากระบบการศึกษา

สำหรับการจัดการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้ฟาร์มสุข ดำเนินการภายใต้แนวคิด “Smart Learning Space for Special Needs Children” โดยใช้หลักการจัดการเรียนรู้แบบ 3R ได้แก่

- R** Repetition: การเรียนรู้ผ่านการฝึกซ้ำและการทบทวนอย่างต่อเนื่อง
- R** Relaxation: การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ผ่อนคลาย ลดความตึงเครียด
- R** Routine: การฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอเป็นกิจวัตร

นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาหลักสูตร “ห้องเรียนพ่อแม่” เพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะให้กับผู้ปกครองในการดูแลและปรับพฤติกรรมของเด็กพิเศษอย่างเหมาะสม

ทั้งนี้ กลุ่มปัญหาปลูกฟาร์มสุขยังได้ดำเนินงานร่วมกับโครงการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำจังหวัดสมุทรสงคราม และโครงการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษและครอบครัวเปราะบางบนฐานอาชีพที่เชื่อมโยงกับนิเวศท้องถิ่น พื้นที่ภาคกลาง ตะวันตก และตะวันออก ภายใต้การสนับสนุนของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ผลักดันการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นให้ครอบคลุมเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาทุกคนให้สามารถเรียนรู้ร่วมกับเด็กพิเศษและเด็กพิการประเภทต่าง ๆ ได้ ภายใต้ศูนย์การเรียนรู้ฟาร์มสุข เพื่อไม่ให้ใครถูกทิ้งไว้ข้างหลัง

รวมพลังสร้างนิเวศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นของชุมชน

ทั้งนี้ การดำเนินงานของกลุ่มปัญหาปลูกฟาร์มสุขเกิดขึ้นจากความร่วมมือของหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในพื้นที่ อาทิ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดสมุทรสงคราม ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในพื้นที่ รวมถึงบริษัท ไฮโน โลจิสติกส์ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ซึ่งร่วมสนับสนุนทั้งองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรมต่าง ๆ ความร่วมมือดังกล่าว ช่วยสร้าง “นิเวศการเรียนรู้” ของจังหวัดสมุทรสงคราม ที่ใช้ทรัพยากรของชุมชน ทั้งผู้คน วิถีอาชีพ และสิ่งแวดล้อม มาเป็นฐานในการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กและครอบครัว

นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนา “Farm Sook Market” เพื่อเป็นพื้นที่กลางสำหรับการจำหน่ายผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ อาหารปลอดภัย และสินค้าจากครอบครัวคนพิการในพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียง โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้เด็กพิเศษเกิดการเรียนรู้ พัฒนาทักษะจนสามารถตั้งเป้าหมายและทำความฝันให้เป็นจริงได้ รู้สึกถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

โดยในระยะยาว กลุ่มปัญญาปลูกพาร์มสุขมีเป้าหมายที่จะขยายโมเดลการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำหรับเด็กพิเศษ เด็กพิการ บุคคลทั่วไป และครอบครัวเปราะบาง ไปยังพื้นที่อื่น ๆ เพื่อสร้างโอกาสทางการเรียนรู้อย่างทั่วถึง เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในสังคมไทย

เพราะความเสมอภาคทางการศึกษาอาจไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากระบบใดเพียงลำพัง หากแต่ต้องอาศัยพลังของผู้คนในสังคมที่ร่วมกันสร้างการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้แน่ใจว่า จะไม่มีเด็กคนใดถูกทิ้งไว้ข้างหลัง

บทบาทศูนย์การเรียนรู้ กับ เครื่องช่วยครู ศพด.

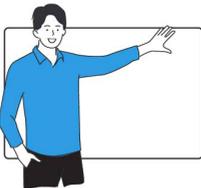
ศพด. เทศบาลตำบลบางจะเกร็ง

กลไก อปท. เชื่อมโยงการศึกษา
ในจังหวัดสมุทรสงคราม

- ✓ ยกระดับศักยภาพครู
- ✓ คัดกรองเด็กกลุ่มเสี่ยง/เด็กพิเศษ
- ✓ การเรียนรู้แบบ High Scope
- ✓ ติดตามเคสเด็กกลุ่มเสี่ยง
- ✓ ค้นหา/ช่วยเหลือ/ส่งต่อ
เด็กที่หลุดจากระบบการศึกษา
- ✓ ขยายผลเครื่องช่วย ศพด. ในตำบลบางจะเกร็ง
และสมุทรสงคราม
- ✓ เกิดเครื่องช่วยครูโรงเรียน และสถานศึกษา
- ✓ กลไกจัดการศึกษา ABE/กลไกตำบล

- ✓ พัฒนาคุณภาพการศึกษาตั้งแต่ปฐมวัย
- ✓ ออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมป้องกันเด็กหลุดจากระบบในอนาคต
- ✓ ลูกหลานแรงงานต่างชาติดึงดูดมีคุณภาพ/เสริมพัฒนาการ
เพื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ
- ✓ มีทางเลือกในการศึกษา แม้หลุดจากระบบไปแล้ว
- ✓ มีทักษะ ต่อยอดเป็นอาชีพ และเอาตัวรอดได้

การเรียนการสอนแบบ High Scope หลักการ Plan Do Review

Plan

วางแผนการเล่น
ด้วยตัวเอง

Do

ลงมือทำตาม
ที่วางแผนไว้

Review

ทบทวนตัวเอง
โดยครูชวนคุยผ่านคำถาม

เครื่องมือสร้างพัฒนาคุณภาพการศึกษา
ในสมุทรสงคราม

การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น
สำหรับเด็กพิเศษ/เด็กนอกระบบ/
ครอบครัวเปราะบาง

ศูนย์การเรียนรู้
I NAM
Learning Space

จัดการศึกษาจากทรัพยากร
ในพื้นที่/อาชีพ

ศูนย์การเรียนรู้
(การศึกษาทางเลือก)

เข้าใจผู้เรียนรายบุคคล

เข้าใจสถานการณ์ครอบครัว/
อาชีพพ่อแม่

เข้าใจเส้นทางชีวิตเด็กหลุดจากระบบ

ศูนย์การเรียนรู้
ปัญญ์ฟาร์มสุข

เชื่อมโยงข้อมูลเด็กหลุดจากระบบจาก
ครู ศพด./ครูโรงเรียน

บทบาทศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 กับเครือข่ายครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (ศพด.)

หลายคนอาจสงสัยว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (ศพด.) พื้นที่เรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย กับศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 พื้นที่เรียนรู้สำหรับเด็กเยาวชนที่หลุดจากระบบการศึกษา เกี่ยวข้องกันอย่างไร...

ในความเป็นจริงศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 เป็นเครื่องมือการทำงานอีกรูปแบบหนึ่งที่จะช่วยเปิดมุมมองการทำงานให้หน่วยจัดการเรียนรู้หลายแห่งที่มีประสบการณ์การพัฒนาและส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ให้กับเยาวชนนอกระบบการศึกษาและประชากรวัยแรงงานนอกระบบ สามารถมองเห็นนิเวศแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับเยาวชนนอกระบบการศึกษาและประชากรวัยแรงงานนอกระบบในมุมที่กว้างขึ้น โดยการมองลึกไปถึงระดับครัวเรือน สถานการณ์ เศรษฐกิจ และอาชีพของพ่อแม่ผู้ปกครองที่ส่งผลกระทบต่อลูกหลาน และมองกว้างออกไปให้เห็นบริบทแวดล้อมอื่น ๆ ที่เชื่อมโยงกับการดำรงชีวิต เพื่อร่วมจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น มีคุณภาพ และตอบโจทย์บริบทชีวิตของผู้เรียนทุกช่วงวัย

“ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดบางจะเกร็ง” จึงเป็นหนึ่งในพื้นที่ตัวอย่างของการร่วมทำงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัย เพื่อรับมือกับการเสี่ยงหลุดจากระบบการศึกษาในอนาคต อีกทั้งยังยกระดับครู สพด. ให้มีทักษะและศักยภาพในการคัดกรองเด็กพิเศษตั้งแต่ระดับปฐมวัย เข้าเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญในการช่วยมองหาเด็กเยาวชนที่หลุดจากระบบการศึกษาในพื้นที่ และเชื่อมโยงหน่วยงานภาคท้องถิ่นและภาคการศึกษาให้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาที่มีคุณภาพร่วมกัน

ศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 มุ่งเน้นในด้านการจัดการศึกษาที่เหมาะสม มีคุณภาพ และให้วุฒิการศึกษา แก่เด็กและเยาวชนที่หลุดจากระบบการศึกษา เด็กที่มีความต้องการพิเศษ เด็กพิการ หรืออยู่ในครอบครัวเปราะบาง และครอบครัวที่เผชิญสถานการณ์อื่น ๆ อีกมาก

ตำบลบางจะเกร็ง อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นพื้นที่เขตเมืองที่มีการเปลี่ยนผ่านทางกายภาพ วิถีชีวิต และผู้คน รวมถึงเป็นพื้นที่ของวิถีการทำประมงจึงทำให้พื้นที่แห่งนี้มีความหลากหลายของผู้คนที่หลั่งไหลเข้ามาทำงานทั้งไทย มอญ พม่า และแรงงานข้ามชาติที่มีการโยกย้ายถิ่นฐานอยู่เสมอ ทำให้เด็กที่เข้าเรียนที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแห่งนี้มีความหลากหลาย จึงจำเป็นต้องยกระดับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้ทำหน้าที่จัดการศึกษาให้เหมาะสมกับช่วงวัยอย่างเต็มศักยภาพ ไม่เป็นเพียงแค่อสถานรับเลี้ยงเด็กเท่านั้น เพื่อหยุดวงจรของเด็กเสี่ยงหลุด หรือปัญหาเด็กเยาวชนหลุดจากระบบการศึกษาในอนาคต โดยเริ่มตั้งแต่ระดับปฐมวัย เตรียมพร้อมเพื่อส่งต่อไปยังระดับประถมศึกษา ด้วยรูปแบบการศึกษาที่ยืดหยุ่นทำให้เด็กเยาวชนสามารถเรียนรู้ อย่างเชื่อมโยงกับนิเวศแวดล้อมของท้องถิ่น เพื่อพัฒนาทักษะพื้นฐานชีวิต อาชีพ และเติบโตขึ้นอย่างยึดโยงกับฐานทุน บริบทพื้นที่ และวิถีชีวิตมากที่สุด หรือกล่าวคือ การศึกษาเรียนรู้ ที่ทำให้เด็กเยาวชนสามารถเติบโตขึ้นอย่างมีความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะในการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากฐานทุนทรัพยากรในพื้นที่ให้เกิดเป็นอาชีพที่มั่นคงหล่อเลี้ยงชีวิตตนเองได้ในอนาคต

ทั้งนี้ บริษัท สร้างสรรค์ปัญญา จำกัด ในนามภาคเอกชนที่มีประสบการณ์ขับเคลื่อนงานร่วมกับหน่วยงานหลายภาคส่วน รวมทั้งเป็นหุ้นส่วนการศึกษาที่ทำงานร่วมกับ กสศ. มาอย่างต่อเนื่องผ่านโครงการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ หรือ ABE (Area -based Education) และโครงการยุทธศาสตร์การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษและเยาวชนกลุ่มเสี่ยงรวมทั้งครอบครัวเปราะบางบนฐานอาชีพที่เชื่อมโยงกับนิเวศท้องถิ่นในพื้นที่ภาคกลาง ตะวันตก และตะวันออก โดยนำความรู้ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์การทำงานด้านเด็กและเยาวชน ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านสุขภาพ รวมถึงด้านการศึกษามาบูรณาการเพื่อผลักดันให้เกิดศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 ของจังหวัดสมุทรสงคราม ที่มุ่งเน้นในด้านการจัดการศึกษาที่เหมาะสมและให้วุฒิการศึกษาแก่เด็กพิการ เด็กที่มีความต้องการพิเศษ เด็กและเยาวชนที่หลุดจากระบบการศึกษา หรืออยู่ในครอบครัวเปราะบางและครอบครัวที่เผชิญสถานการณ์อื่น ๆ โดยมองว่า “การศึกษา” ซึ่งมีภารกิจในการพัฒนาคนจะต้องไม่แข่งตัว แต่ต้องยึดหยุ่นและบูรณาการเข้ากับบริบทพื้นที่ เพื่อโอรับความหลากหลายของผู้คนทุกกลุ่มและทุกช่วงวัยได้ “ศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12” จึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างกลไกการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ที่มีคุณภาพ ยืดหยุ่น และตอบโจทย์บริบทชีวิตจริง

ศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 กับข้อต่อหน่วยงานในพื้นที่

หากจะจัดการศึกษาทางเลือกให้เด็กสักหนึ่งคน อยากให้ทบทวนก่อนว่า คุณเข้าใจนิเวศแวดล้อม หรือเข้าใจเส้นทางชีวิตของเขาดีพอแล้วหรือยัง... เพราะศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 ไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือในการให้วุฒิการศึกษา แต่เป็นหนึ่งในตาข่ายการศึกษาขั้นท้ายที่ช่วยรองรับเด็กเยาวชนให้ยังสามารถเข้าถึงการศึกษาเรียนรู้ที่มีคุณภาพได้ ดังนั้นจึงต้องเห็นเส้นทางชีวิตของเด็กหนึ่งคนเมื่อเขาหลุดจากระบบการศึกษาแล้ว และต้องมองให้รอบด้านเพื่อทำความเข้าใจว่าใครที่เกี่ยวข้อง และจะร่วมมือกันขับเคลื่อนเรื่องนี้ได้อย่างไร

จากการทำงานหลากหลายด้านของคุณะทำงานจังหวัดสมุทรสงคราม พบข้อมูลว่า เด็กที่หลุดออกจากระบบการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ด้วยสถานะของครอบครัวที่ไม่พร้อม การย้ายถิ่นฐาน และปัญหาครอบครัวห่างไกล ปัญหาการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ปัญหาการถูกละเลย และปัญหาพัฒนาการล่าช้า รวมถึงการไม่ได้รับสารอาหารที่เพียงพอ โดยเฉพาะอาหารเช้าในช่วงแรกของการทำงานประเด็นเหล่านี้จึงถูกหยิบยกมาเป็นโจทย์สำคัญในการขับเคลื่อนงาน

การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ โดยปักหมุดที่เด็กปฐมวัย และมุ่งเป้าในการทำงานร่วมกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (ศพด.) จำนวน 36 แห่ง เพื่อพัฒนาคุณภาพครูให้มีทักษะในการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างมีคุณภาพ จัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนที่เชื่อมโยงกับฐานทุนทรัพยากร และวิถีชีวิตรอบตัวเด็ก ทั้งยังช่วยเหลือเด็กปฐมวัยที่มีพัฒนาการล่าช้าและครอบครัวยากจนรายกรณี

เนื่องจากจังหวัดสมุทรสงคราม รวมถึงพื้นที่ภาคกลาง ตะวันออก และตะวันตก มีเด็กที่มีความต้องการพิเศษ และเด็กพิการ 9 ประเภทค่อนข้างมาก จึงพยายามใช้กลไกพื้นที่ร่วมขับเคลื่อนงาน โดยร่วมมือกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อเป็นข้อต่อเชื่อมโยงไปสู่การทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในมิติด้านการศึกษา มีการให้ความรู้กับครู ศพด. เกี่ยวกับการสังเกตและคัดกรองเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เพราะหากค้นหาเจอตั้งแต่เด็กยังเล็ก ครู ศพด. จะสามารถออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อช่วยเหลือหรือแก้ไขอาการของเด็กได้ทัน หรือหากพบเด็กก้อทิสติกที่การเรียนในระบบโรงเรียนทั่วไปอาจไม่ตอบโจทย์การเรียนรู้ของเขาได้ ก็จะมีศูนย์การเรียนรู้ปัญญาฟาร์มสุขที่เข้ามาสนับสนุน เรื่องดังกล่าว ในขณะที่ศูนย์การเรียนรู้ I NAM Learning Space จะทำหน้าที่ค้นหาและสนับสนุนเด็กที่มีความต้องการพิเศษ และเด็กนอกกระบวนการศึกษาในครอบครัวเพราะบางที่อยู่ชุมชนพื้นที่ต่าง ๆ ให้ได้มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาเรียนรู้ด้วยเช่นกัน

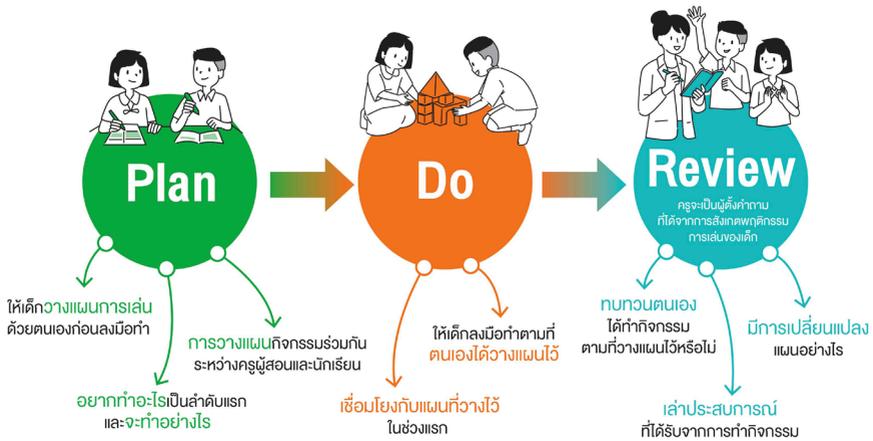

เชื่อมประสาน อปท. 3 อำเภอ ด้วยหลักสูตร High Scope

นอกจากนั้น การทำงานกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ยังได้ร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นำหลักสูตรการสอนแบบ High Scope พร้อมด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning และการคัดกรองเด็กพิเศษ เพื่อนำทักษะความรู้ไปพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ทำให้เกิดเครือข่ายครู ศพด. และนำไปสู่การเก็บข้อมูลเด็กในเชิงลึก ทำให้เห็นปัญหาอื่น ๆ ที่เป็นประเด็นเร่งด่วนตามมา ทั้งยังผลักดันให้เกิดกลไกการทำงานด้านเด็กปฐมวัยโดยเชื่อมประสาน อปท. ทั้ง 3 อำเภอของจังหวัดสมุทรสงคราม ในการเป็นกลไกการทำงานด้านปฐมวัย ซึ่งตำบลบางจะเกร็งเป็นพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งมากที่สุด

ทั้งนี้ การจัดการเรียนการสอนแบบไฮสโคป (High Scope) เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นให้เด็ก รู้จักวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านมุมการเล่นที่หลากหลายด้วยสื่อ และกิจกรรมที่เหมาะสม ต่อการเสริมสร้างพัฒนาการของเด็กปฐมวัย โดยให้เด็กเป็นผู้ตัดสินใจและลงมือทำด้วยตนเอง แล้วกลับมาทบทวนว่าตนเองได้อะไรจากการเรียนรู้เหล่านั้น ซึ่งจะมีครูผู้สอนคอยสังเกตพฤติกรรมของเด็ก และตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นให้เด็กเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบ

สำหรับรูปแบบการเรียนรู้แบบไฮสโคปใช้หลักการ “Plan Do Review”

- Plan** คือ ให้เด็กวางแผนการเล่นด้วยตนเองก่อนลงมือทำ โดยมีการวางแผนกิจกรรมร่วมกันระหว่างครูผู้สอนและนักเรียนว่าเด็กอยากเรียนอะไร อยากทำอะไร เป็นลำดับแรก และจะอย่างไร
- Do** คือ การให้เด็กลงมือทำตามที่ตนเองได้วางแผนไว้ ซึ่งจะเชื่อมโยงกับแผนที่วางไว้ในช่วงแรก
- Review** คือ การทบทวนตนเองว่าได้ทำกิจกรรมตามที่วางแผนไว้หรือไม่ มีการเปลี่ยนแปลงแผนอย่างไร และให้เด็กเล่าประสบการณ์ที่ได้รับจากการทำกิจกรรม โดยครูจะเป็นผู้ตั้งคำถามที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรมการเล่นของเด็ก

ที่ผ่านมา จังหวัดสมุทรสงครามมีการขับเคลื่อนงานตามมาตรการ Thailand Zero Dropout คือ การค้นหา ช่วยเหลือ ส่งต่อเด็กและเยาวชนที่หลุดออกจากระบบการศึกษา โดยทำงานร่วมกับเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีอยู่เดิม นำร่องที่เทศบาลตำบลบางจะเกร็ง ซึ่งได้รับความร่วมมือจากกองการศึกษาของเทศบาลตำบลบางจะเกร็งและแกนนำชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ ร่วมค้นหาเด็กและเยาวชนที่หลุดออกจากระบบการศึกษาก่อนการศึกษามัธยมศึกษาชั้นต้น หลังจากนั้นจึงได้ประสานความร่วมมือกับศูนย์การเรียนรู้ CYF เพื่อนำเด็กเข้าสู่การเรียนในรูปแบบโรงเรียนมือถือ (Mobile School) โดยมีครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบลบางจะเกร็งและแกนนำชุมชนร่วมออกแบบการเรียนรู้อันซึ่งปัจจุบันมีเด็กจบการศึกษาไปแล้วจำนวน 3 คน

กล่าวคือ ครู ศพด. ที่อยู่ในตำบลต่าง ๆ เป็นหนึ่งกลไกสำคัญที่จะสามารถค้นหา เข้าถึง และช่วยติดตามเด็กเยาวชนนอกระบบการศึกษา และเด็กที่มีความต้องการพิเศษ รวมไปถึงข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวหรือนิเวศรอบตัวเด็กที่หลุดจากระบบการศึกษาในพื้นที่ต่าง ๆ ได้ จากนั้นจึงออกแบบกระบวนการช่วยเหลือร่วมกัน หากเด็กไม่สามารถหรือไม่ต้องการกลับสู่ระบบการศึกษาในโรงเรียนจริง ๆ ก็จะใช้กลไกศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 เข้าไปสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ให้กับเด็กและเยาวชน โดยเป็นหนึ่งในทางเลือกของการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะพื้นฐานชีวิต สามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งที่ได้เรียนรู้เพื่อการเอาตัวรอดและต่อยอดให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้อย่างสอดคล้องกับบริบทชีวิตและพื้นที่

เด็กและเยาวชนมีพื้นที่ที่เหมาะสมในการเรียนรู้ ไม่เฉพาะในโรงเรียนแต่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่กินได้ ภายใต้ระบบนิเวศที่คุ้นเคย **โอกาสที่เด็กจะหลุดออกจากระบบการศึกษาจะลดน้อยลงในอนาคต และเชื่อมโยงถึงอาชีพของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ให้เข้ามามีส่วนร่วม**

ทั้งนี้ ตำบลบางจะเกร็งยังเป็นหนึ่งในพื้นที่ต้นแบบการขับเคลื่อนโครงการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ โดยเริ่มจากประเด็นการพัฒนาทักษะครูในโรงเรียน และครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่อยู่ในสังกัดเทศบาลตำบลบางจะเกร็ง 3 แห่ง ประกอบด้วย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดบางจะเกร็ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดศรัทธาธรรม และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโรงเรียนบ้านคูฉี โดยเป้าหมายในอนาคต คือ การพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้นแบบใน 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองสมุทรสงคราม อำเภออัมพวา และอำเภอบางคนที

ปัจจุบัน จังหวัดสมุทรสงครามมีศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 เกิดขึ้นจำนวน 3 แห่ง ซึ่งอยู่ในขั้นตอนของการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ I NAM Learning Space (มัธยมศึกษา) และศูนย์การเรียนรู้ปัญญาฟาร์มสุข (ประถมศึกษา และเด็กที่มีความต้องการพิเศษ) ซึ่งมีบุคลากรที่ผ่านการฝึกฝน มีความพร้อม มีศักยภาพ และสามารถพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้จากประสบการณ์

การเป็น “บ้านเรียน” ที่สามารถยกระดับสู่การจัดการศึกษาด้วยศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 ได้ และอีกแห่งคือ ศูนย์การเรียนรู้ข่าวใหม่ปละมัน (อาชีวศึกษา) ซึ่งทั้ง 3 แห่งนี้จะเข้ามาทำหน้าที่เป็นกลไกในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้กับคนจังหวัดสมุทรสงครามต่อไป

ทั้งนี้ การออกแบบหลักสูตรการเรียนรู้สำหรับศูนย์การเรียนรู้จะต้องมีความเชื่อมโยงกับทักษะการประกอบอาชีพของเด็กภายใต้ความเชื่อที่ว่า เมื่อครอบครัวมีรายได้ มีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ และสังคมมากพอ เด็กและเยาวชนมีพื้นที่ที่เหมาะสมในการเรียนรู้ไม่เฉพาะในโรงเรียน แต่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่กินได้ภายใต้ระบบนิเวศที่คุ้นเคย โอกาสที่เด็กจะหลุดออกจากระบบการศึกษา ก็จะลดน้อยลง และเชื่อมโยงถึงอาชีพของพ่อแม่ผู้ปกครองให้เข้ามามีส่วนร่วม

อย่างไรก็ตาม กรอบการทำงานของคณะทำงานจังหวัดสมุทรสงครามที่ขับเคลื่อนงานร่วมกับ กสศ. ไม่เพียงมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเด็กปฐมวัยเท่านั้น แต่มีการพัฒนาทักษะอาชีพให้กับเยาวชนที่หลุดจากระบบและเสี่ยงหลุดออกจากระบบการศึกษา ควบคู่ไปกับการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ทางเลือกสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ซึ่งจังหวัดสมุทรสงครามไม่เพียงมีเครือข่ายครู ศพด. ที่ร่วมสอดส่องดูแลเด็กเยาวชนนอกระบบการศึกษา หรือเด็กที่มีความต้องการพิเศษเท่านั้น แต่ยังมีเครือข่ายผู้ปกครองของเด็กที่มีความต้องการการดูแลเป็นพิเศษเข้ามาเป็นทีมงานในการสำรวจ ค้นหาเด็กและเยาวชนที่มีความต้องการพิเศษที่ยังไม่ได้รับโอกาสหรือถูกปิดกั้น เมื่อพบเจอแล้ว จะมีกระบวนการพูดคุยทำความเข้าใจผู้ปกครองให้นำเด็กเข้าสู่กระบวนการพัฒนาทั้งร่างกาย จิตใจ และส่งเสริมอาชีพให้กับพ่อแม่ของเด็กและตัวเด็กเองหากมีความพร้อม ทั้งยังมีการสร้างต้นแบบโรงเรียนในฝันสำหรับการพัฒนาคุณภาพเด็กปฐมวัยควบคู่กันไป

สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน เป็นสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ก่อตั้งโดย “มูลนิธิสถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน” (สสวช.) ซึ่งเกิดจากความร่วมมือระหว่าง บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) และมูลนิธิหมู่บ้าน ได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2553 ด้วยเหตุที่สถาบันแห่งนี้ มุ่งจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตหรือใช้ “ชีวิต” ผู้เรียนเป็นตัวตั้ง จึงมักเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “มหาวิทยาลัยชีวิต”

โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเปิดสถาบันแห่งนี้ เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2555 และสถาบันฯ ถือวันมหามงคลดังกล่าวเป็นวันสถาปนาสถาบันฯ

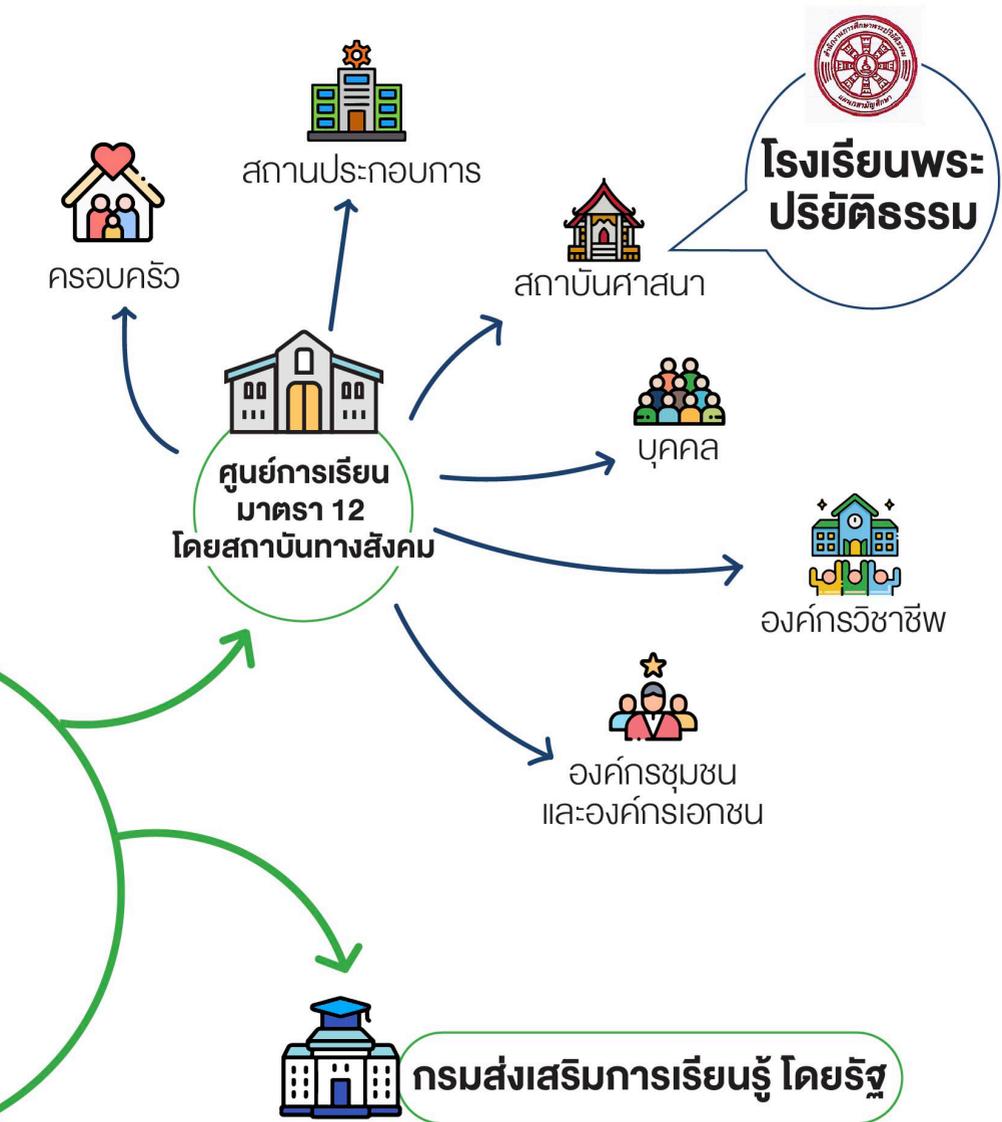
สถาบันฯ เริ่มจัดการเรียนการสอนมาตั้งแต่ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2553 ในระดับปริญญาตรี หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต และในปี 2555 ได้เปิดสอนระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จนถึงปัจจุบันมีผู้สำเร็จการศึกษาทั้งสองระดับจำนวนมากกว่าหมื่นคนกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ

นอกจากนี้ สถาบันฯ ยังเป็นต้นแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจอันถ่องแท้ในเนื้อหาสาระการประกอบการชุมชน เป็นผู้ประกอบการที่มีจิตวิญญาณและวิถีคิดอย่างผู้ประกอบการ มีทัศนคติที่ดีต่อการประกอบการชุมชน และนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชีวิตของตนเอง ครอบครัว และชุมชน สามารถใช้ข้อมูลในการคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ วางแผนและแก้ไขปัญหาการประกอบการชุมชน รวมถึงบูรณาการความรู้สาขาต่าง ๆ นำอดีตมาต่อยอด ปรับให้เป็นปัจจุบัน และสร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต เพื่อพัฒนาชีวิตตนเอง และการประกอบการชุมชน ดำรงชีวิตเป็นแบบอย่างที่ดีต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม อยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรีและมีความสุข และเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนท้องถิ่นตนเอง โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

โครงสร้างและรูปแบบการศึกษาภาคบังคับ (ม.3) และการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ม.6)

การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและมีคุณภาพด้วย "ศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12"

ภาพจำของการศึกษาไทยในอดีตคือ เด็กทุกคนต้องก้าวเข้าสู่ “โรงเรียน” ในระบบของรัฐเป็นหลัก แต่หลังจากมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โฉมหน้าการศึกษาของไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะมาตรา 12 ที่เปิดโอกาสให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้ “ศูนย์การเรียนรู้” กลายเป็นทางเลือกสำคัญของการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นที่ไม่จำกัดอยู่เพียงห้องเรียนสี่เหลี่ยมอีกต่อไป

ศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 เป็นรูปแบบการจัดการศึกษาที่เปิดพื้นที่ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นองค์กรชุมชน องค์กรเอกชน มูลนิธิ หรือสถาบันทางสังคม สามารถจัดการศึกษาได้อย่างยืดหยุ่นภายใต้กรอบกฎหมายของกระทรวงศึกษาธิการ ตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 12 ที่เปิดโอกาสให้ “สถาบันทางสังคม” เข้ามามีบทบาทร่วมจัดการศึกษาอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ถือเป็นหนึ่งใน “ตาข่ายรองรับ” เด็กและเยาวชนที่หลุดจากระบบการศึกษากลับเข้าสู่การเรียนรู้ และป้องกันการหลุดออกจากระบบซ้ำ รวมถึงการพัฒนาทักษะอาชีพและทักษะชีวิตให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ เพิ่มทางเลือกเส้นทางการศึกษาที่หลากหลาย และส่งต่อโอกาสการเรียนรู้ อย่างเท่าเทียมให้กับเยาวชนกลุ่ม NEET

แนวคิดหลัก (Core Concept) ของศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12

- 1 ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner-Centered Approach): การออกแบบการเรียนรู้ยึดความต้องการ ศักยภาพ ความสนใจ และบริบทชีวิตของผู้เรียนเป็นหลัก ไม่จำกัดรูปแบบเหมือนโรงเรียนทั่วไป
- 2 ความยืดหยุ่น (Flexibility):
 - ยืดหยุ่นด้านเวลา (เรียนตามช่วงเวลาที่เหมาะสม)
 - ยืดหยุ่นด้านสถานที่ (เรียนในชุมชน แหล่งเรียนรู้ หรือสถานประกอบการ)
 - ยืดหยุ่นด้านหลักสูตร (ออกแบบให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและเป้าหมายผู้เรียน)

- 3 การเรียนรู้ฐานชีวิต (Life-Based Learning): เชื่อมโยงความรู้กับการดำรงชีวิตจริง เช่น ทักษะอาชีพ ทักษะการเงิน ทักษะดิจิทัล และทักษะสังคม เพื่อให้ผู้เรียน “เรียนแล้วใช้ได้จริง”
- 4 การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Engagement): ชุมชนและเครือข่ายในพื้นที่ร่วมเป็นผู้ออกแบบ สนับสนุน และประเมินผลการเรียนรู้ ทำให้การศึกษาเป็นเรื่องของทุกคน
- 5 การรับรองคุณวุฒิและความก้าวหน้า (Recognition & Pathways): แม้รูปแบบจะยืดหยุ่น แต่ผู้เรียนยังสามารถเทียบโอนผลการเรียน หรือเชื่อมต่อกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาปกติได้

ศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 จึงไม่ใช่เพียง “ทางเลือก” แต่เป็น “กลไก” ที่ช่วยทลายกำแพงความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เนื่องจากสามารถจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยและสอดคล้องกับบริบทชีวิตของผู้เรียน และที่สำคัญคือสามารถออกวุฒิการศึกษาขั้นพื้นฐานที่รับรองโดยหน่วยงานตามกฎหมายได้จริง

ก่อนจะทำความเข้าใจบทบาทของศูนย์การเรียนรู้ เราอาจต้องเริ่มต้นจากคำถามสำคัญว่า เหตุใดเด็กและเยาวชนจำนวนหนึ่งจึงหลุดออกจากระบบการศึกษา หลายคนเผชิญภาวะทางเศรษฐกิจ ความเปราะบางของครอบครัว ภาระความจำเป็นที่ต้องทำงานเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว หรือบริบทที่โรงเรียนแบบเดิมไม่สามารถตอบโจทย์ชีวิตได้ และเมื่อหลุดออกจากระบบการศึกษาแล้ว พวกเขาเหล่านั้นไปอยู่ที่ไหน อยู่กับใคร ทำอะไร และนิเวศแวดล้อมเหล่านั้นส่งผลต่อเส้นทางชีวิตอย่างไร

หากเราไม่เข้าใจชีวิตจริงของผู้เรียน การจัดการศึกษาขย้อมไม่อาจออกแบบให้ตอบโจทย์ชีวิตได้อย่างแท้จริง ศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 จึงถือกำเนิดขึ้นเพื่อเชื่อม “ระบบการศึกษา” กับ “ระบบชีวิต” เข้าด้วยกัน โดยปัจจุบันหลายหน่วยงานใช้ “ศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12” เป็น “เครื่องมือ” ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยขับเคลื่อนร่วมกับกลไกเชิงพื้นที่ โดยการทำงานร่วมกันทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาคการศึกษาในพื้นที่ เพราะศูนย์การเรียนรู้ไม่ได้มีหน้าที่เพียงให้วุฒิการศึกษาเท่านั้น แต่ต้องทำหน้าที่จัดการศึกษาเรียนรู้ที่มีคุณภาพ เชื่อมโยงกับฐานทุนชีวิต บริบทครอบครัว ฐานทุนทรัพยากร และนิเวศแวดล้อมอื่น ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะ มีศักยภาพและสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อต่อยอดอาชีพบนฐานทุนที่มีในพื้นที่ รวมถึงเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้เรียนและครอบครัวไปพร้อมกัน

การศึกษาเฉพาะทาง (องค์กรวิชาชีพ) ? คืออะไร

การศึกษา
ที่เด็กสามารถ
เรียนเฉพาะทางได้

ต้องจดทะเบียนพ.ร.บ.

+ กฎหมายรองรับ

จึงจะจัดตั้งได้

เช่น องค์กรวิชาชีพแพทย องค์กรวิชาชีพพยาบาล องค์กรวิชาชีพสถาปัตย์ฯ
ศูนย์การเรียนรู้ปัญญาภิวัฒน์ ศูนย์การเรียนรู้ S&P
ศูนย์การเรียนรู้ไร่ส้มที่สามารถออกวุฒิการศึกษาปวช. เป็นต้น

ความแตกต่างของ...

ศูนย์เรียนรู้

ไม่ใช่สถานศึกษา
ออกวุฒิไม่ได้ !!

แต่ออกไปประกาศได้
เมื่อผ่านหลักสูตร

แต่ไม่สามารถออกหนังสือรับรองได้

เช่น ศูนย์เรียนรู้
เรื่องของเกษตรอินทรีย์

ศูนย์การเรียนรู้

ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์
ของผู้เรียน

รูปแบบหลักคือ

- 1 การเรียนนอกระบบ
- 2 การเรียนตามอัธยาศัย

สามารถ
ออกวุฒิการศึกษา

เรียนจากสถานที่จริง
ซึ่งสามารถเรียนได้ทุกที่
ทั้งบ้าน วัด แม้กระทั่งสถานพินิจ

จัดร่วมกับหน่วยงานอื่น
ได้หรือไม่?

สามารถทำข้อตกลง
ร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ

เช่น ศูนย์ฝึกฝีมือแรงงาน
กองการศึกษา อบต.
สถานพินิจฯ โรงเรียน

เทียบโอนการเรียนรู้
(เรียนร่วม) ได้

ศูนย์การเรียนรู้ จัดตั้งได้อย่างไร?

เริ่มจาก

1 ทำหลักสูตร

2 ทำแผนการจัดการศึกษา

3 กรอกแบบฟอร์มยื่นประสงค์เพื่อจัดตั้งที่
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

4 อธิบายถึงวัตถุประสงค์ ที่ตั้ง รูปแบบ หลักสูตร
และสนามกิจกรรม รวมถึงระบบภายในว่ามีอะไรบ้าง

เครื่องมือของศูนย์การเรียนรู้ทำงานอย่างไร?

แบ่งได้เป็น 3 กระบวนการ

1

กระบวนการของการรับสมัคร

มีการพิจารณาเข้าช่วงชั้น ซึ่งจะไม่มีการจบก่อนวัยเรียน โดยดูปีการศึกษาของวุฒิเพื่อเทียบกับเด็กในระบบ

การเทียบโอนผลการเรียน

2

ตอนสมัคร แจ้งสิทธิ์ให้เด็กทราบว่า

มีสิทธิ์ในการเทียบโอนอย่างไร

เช่น เทียบโอนวุฒิเดิม /

เทียบโอนประสบการณ์ชีวิตการศึกษาตามอัธยาศัย

ศูนย์การเรียนรู้แตกต่างจาก การเรียนปกติอย่างไร?

ศูนย์การเรียนรู้สามารถ
ปรับใช้หลักสูตรแกนกลาง
ของรายวิชาต่างๆ ให้อยู่ศูนย์
สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

ตอบสนองต่อความถนัด
ความต้องการของผู้เรียน

เช่น โรงเรียนมีสื่อ
เรียนรู้ในอินเทอร์เน็ต + แอปพลิเคชันของศูนย์
มาเปลี่ยนแปลงเป็นหน่วยก็ได้

3

การทำงานด้านอาชีพ

ถามถึงทัศนคติของเด็ก

+

สังเกตพฤติกรรมต่างๆ ประกอบ

จนมาสู่การตัดเกรด

หัวใจของศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรฐาน 12

ในเชิงหลักการ “ศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรฐาน 12” เป็นสถานศึกษาประเภทหนึ่ง ว่าด้วยเรื่องของสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

แต่ในเชิงปฏิบัติ ศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรฐาน 12 เป็นอีกทางเลือกหนึ่งของการศึกษา เป็นพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ เป็นพื้นที่สำหรับการพัฒนาศักยภาพให้เด็กเยาวชนได้มีโอกาสนในการใช้ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่เพื่อเพิ่มเติมทักษะชีวิต กล่าวคือ ศูนย์การเรียนรู้เป็นพื้นที่ที่จะช่วยเจียรไนศักยภาพของเด็กเยาวชนบางกลุ่มที่การศึกษาในระบบโรงเรียนหรือสถานศึกษารูปแบบอื่น ๆ อาจจะไม่ตอบโจทย์บริบทชีวิตมากนัก ดังนั้น ผู้จัดการศึกษาด้วยศูนย์การเรียนรู้จะต้องออกแบบการเรียนรู้ หลักสูตร ตลอดจนแนวทางการวัดประเมินผล ที่สอดคล้องกับความต้องการและลักษณะเฉพาะของผู้เรียนรายบุคคล เพื่อส่งเสริมให้เกิด “ทักษะพื้นฐานชีวิต”

ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ การอ่านออกเขียนได้ การใช้ทักษะดิจิทัลต่าง ๆ รวมถึงการดูแลสุขภาพของตนเอง เพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนมีต้นทุนสำหรับการอยู่ในสังคมที่ซับซ้อน

แต่อย่างไรก็ตาม แนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้นั้นยังขึ้นอยู่กับบริบทของผู้เรียน บริบทพื้นที่ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ และฐานทุนทรัพยากรในแต่ละแห่ง ซึ่งรูปแบบนั้นอาจเป็นการเรียนรู้ผ่านนิเวศพื้นที่การเรียนรู้ผ่านอาชีพ หรือเรียนรู้ผ่านบริบทชีวิตอื่น ๆ โดยมุ่งเน้นการสร้างเสริมประสบการณ์จริงที่บูรณาการเข้ากับสาระวิชาต่าง ๆ โดยมีครูโค้ช ครูชุมชน ครูกระบวนการ ปรากฏ์ชาวบ้าน ผู้ประกอบการ หรือภาคีภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพให้กับเด็กเยาวชน หรือครอบครัวเปราะบาง ดังนั้นบทบาทของศูนย์การเรียนรู้จึงไม่ได้จบที่การเรียนรู้ตามสาระวิชาแล้วเทียบโอนหน่วยกิตเพื่อให้ได้รับวุฒิการศึกษาภายในระยะเวลาอันสั้นเท่านั้น แต่หัวใจสำคัญของศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 คือการเป็น “พื้นที่กลาง” ที่เอื้อโอกาสให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นการเรียนรู้ร่วมกันของคนทุกกลุ่มทุกช่วงวัยนั่นเอง

การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (มาตรา 12)

ศูนย์การเรียนรู้ คือ สถานศึกษาที่สามารถออกวุฒิการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ ตามมาตรา 4 และ มาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม โดยมีกฎกระทรวง 6 ฉบับ ซึ่งแบ่งการออกกฎกระทรวงเป็น 2 กลุ่มตามช่วงเวลา ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กฎกระทรวงที่ออกในช่วงปี พ.ศ. 2547-2548 รวม 3 ฉบับ ประกอบด้วย

- 1 กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดย**ครอบครัว** พ.ศ. 2547
- 2 กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิของ**สถานประกอบการ**ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในศูนย์การเรียนรู้ พ.ศ. 2547
- 3 กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดย**สถาบันพระพุทธศาสนา** พ.ศ. 2548

กลุ่มที่ 2 กฎกระทรวงที่ออกในช่วงปี พ.ศ. 2554-2555 รวม 3 ฉบับ ประกอบด้วย

- 1 กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิของ**องค์กรวิชาชีพ**ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในศูนย์การเรียนรู้ พ.ศ. 2554
- 2 กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิโดย**บุคคล**ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในศูนย์การเรียนรู้ พ.ศ. 2554
- 3 กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิของ**องค์กรชุมชนและองค์กรเอกชน**ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในศูนย์การเรียนรู้ พ.ศ. 2555

ศูนย์การเรียนรู้ มีกฎกระทรวง 6 ฉบับ

“ศูนย์การเรียนรู้” เป็นหนึ่งในรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นที่เข้ามาช่วยแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยการกระจายความเป็นเจ้าของในการจัดการเรียนรู้ไปสู่สถาบันทางสังคม ทำให้เกิดรูปธรรมของคำว่า “การศึกษาตามอัธยาศัย” คือ การศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ตามศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ ทำให้ศูนย์การเรียนรู้สามารถดึงศักยภาพขององค์ความรู้ในท้องถิ่น หรือองค์ความรู้เฉพาะทาง รวมทั้งทุกคนสามารถเป็นครูได้ ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ ประชาชน ชุมชน ผู้ประกอบการ ฯลฯ เป็นการศึกษาแบบเปิด (Open Education) ที่เชื่อมโยงทุกภาคส่วนมาร่วมกันพัฒนาเด็กเยาวชนตั้งแต่ต้นทาง ครอบครัว ชุมชน สถานศึกษา และสถานประกอบการ ทำให้เกิดคำว่า “ระบบการศึกษาเป็นเรื่องของทุกคน” (All for Education)

ดังตัวอย่าง กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิขององค์กรชุมชนและองค์กรเอกชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในศูนย์การเรียนรู้ พ.ศ. 2555 ได้ระบุถึงแนวทางจัดการศึกษาในศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งได้หลายกรอบข้อจำกัดในการจัดการเรียนรู้หลายด้าน ได้แก่

- 1 มุ่งเรียนจากสถานที่จริง แหล่งเรียนรู้ในเขตพื้นที่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น: ไม่จำเป็นต้องเรียนแคในห้องเรียน สามารถนับโครงสร้างเวลาเรียนนอกห้องเรียนได้
- 2 การเรียนแบบคละชั้น คละอายุ: ไม่จำเป็นต้องแบ่งเนื้อหาการเรียนรู้เป็นระดับชั้น

- 3 ให้มีการจัดการเรียนรู้ร่วมกับสถานศึกษาอื่นและเทียบโอนผลการเรียนซึ่งกันและกัน มีการวัดและประเมินผลร่วมกันได้: สถานศึกษาสามารถทำบันทึกข้อตกลงในการจัดการศึกษาร่วมกัน เช่น ผู้เรียนทำงานร้าน KFC ก็สามารถจัดร่วมกับศูนย์การเรียนรู้ได้
- 4 ประเมินผลตามสภาพจริงของพัฒนาการผู้เรียนเป็นรายบุคคล: สถานศึกษาต้องออกแบบเครื่องมือการวัดและประเมินผลที่เหมาะสมกับศักยภาพผู้เรียน ไม่ใช่การตัดสินด้วยมาตรฐานเดียว

เห็นได้ว่าศูนย์การเรียนรู้ เป็นหนึ่งในรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์ชีวิตของเด็กนอกระบบการศึกษา ที่มุ่งเน้นการเรียนรู้และมีรายได้ (Learn to Earn) และมีกระบวนการเทียบโอนประสบการณ์เป็นคุณวุฒิ ตามเอกสารแนวทางดำเนินการเทียบโอนผลการเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระดับต่ำกว่าปริญญา โดยสำนักทดสอบทางการศึกษา สพฐ. กระทรวงศึกษาธิการ

การศึกษาตามอัธยาศัย คือ การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจตามศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

กล่าวโดยสรุปคือ ผู้เรียนสามารถนำผลการเรียนที่ติดศูนย์ ร. มส. หรือช่วงชั้นที่มีผลการเรียนจากสถานศึกษาเดิมมาเทียบโอนได้ รวมทั้งเทียบโอนความรู้จากประสบการณ์การทำงาน การฝึกอาชีพ หรือการศึกษาตามอัธยาศัยได้ ซึ่งกระบวนการนี้ค้นพบว่าเมื่อผู้เรียนได้ผ่านกระบวนการเทียบโอน ผู้เรียนจะเริ่มเห็นคุณค่าในตัวเอง เห็นคุณค่าในวิถีชีวิตและทุกประสบการณ์ที่ผ่านมา ไม่ว่าจะป็นทั้งความสำเร็จหรือล้มเหลวก็สามารถนำมาถอดบทเรียนเป็นการเรียนรู้ให้ชีวิตเติบโตขึ้นและก้าวต่อไปได้

ปัจจุบันมีศูนย์การเรียนรู้โดยบุคคล สถานประกอบการที่จัดการศึกษามี ๑๓๖ องค์กรชุมชน และองค์กรเอกชน ประมาณ 128 แห่งทั่วประเทศ ที่เป็นการศึกษาทางเลือกของเด็กและเยาวชน ที่มีข้อจำกัดในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นเด็กยากจน เด็กพิการ ชุมชนชาติพันธุ์ พ่อแม่วัยรุ่น เด็กและเยาวชน ในกระบวนการยุติธรรม หรือเด็กที่ถูกผลักออกจากระบบการศึกษา ได้กลับเข้ามาเรียนต่อในศูนย์การเรียนรู้

แนวทางการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรฐาน 12

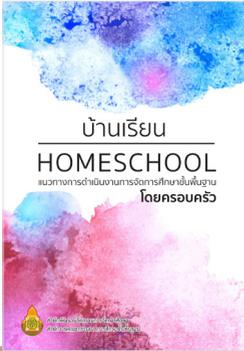
1 เลือกช่องทางที่ยื่นจดว่าจะเข้าช่องทางกฎกระทรวงใด เช่น ยื่นจดเป็นสถานศึกษา โดยสมาคม มูลนิธิ หรือบริษัท หากยื่นโดยนิติบุคคลจะสามารถยกระดับเป็นสถานศึกษา ที่มีอำนาจในการออกวุฒิการศึกษาโดยสถานศึกษา แต่หากยื่นโดยครอบครัวและบุคคล จะต้องจัดการศึกษาร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สพท.) ซึ่ง สพท. เป็นผู้ออกวุฒิการศึกษาให้

2 ศึกษากฎกระทรวง และคู่มือการจัดการศึกษาว่าด้วยสิทธิ

● กฎกระทรวง 6 ฉบับ

● คู่มือ 5 เล่ม

ดาวนโหลด

กฎกระทรวง และ

คู่มือการจัดการศึกษาว่าด้วยสิทธิ

Facebook Page:

Flexible Learning - การศึกษาที่ยืดหยุ่น

Website:

flexiblelearning.eef.or.th

3 ตัวอย่างการยื่นจดศูนย์การเรียนรู้ กรณีขอยื่นจดในนามองค์กรเอกชนที่จดทะเบียนในประเทศไทย

3.1 ตรวจสอบคุณสมบัติองค์กรเอกชน

- 1) ชื่อองค์กรเอกชน
- 2) วัตถุประสงค์ขององค์กรเอกชน
- 3) ที่ตั้งองค์กรเอกชน
- 4) ประวัติความเป็นมาองค์กรเอกชน
- 5) ผลการดำเนินงานองค์กรเอกชน
- 6) หลักฐานการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล

3.2 จัดทำแผนการจัดการศึกษา

- 1) ชื่อศูนย์การเรียนรู้
- 2) วัตถุประสงค์ของศูนย์การเรียนรู้
- 3) ที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้
- 4) รูปแบบการจัดการศึกษา
- 5) ระดับการศึกษาที่จัด
- 6) หลักสูตรหรือลักษณะกิจกรรมการเรียนการสอน
- 7) ระบบประกันคุณภาพภายใน
- 8) รายชื่อและคุณสมบัติของบุคลากรทางการศึกษา
- 9) ข้อกำหนดเกี่ยวกับคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้

3.3 การยื่นคำร้องขอจด ต่อ สพท. ที่ศูนย์การเรียนรู้ตั้งอยู่

- 1) ยื่นคำขอเป็นหนังสือ (ตามแบบ ออกศ.1-4) พร้อมแนบ
- 2) คุณสมบัติองค์กรเอกชน
- 3) แผนการจัดการศึกษา
- 4) หนังสือมอบอำนาจให้ผู้แทนหรือผู้รับมอบอำนาจยื่นคำขอ
- 5) สำเนาบัตร ปชช. และสำเนาทะเบียนบ้านของผู้แทน หรือผู้รับมอบอำนาจยื่นคำขอ

4 เมื่อได้รับใบอนุญาตจัดตั้งจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สพท.)

- ดำเนินงานบริหารการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามหลักสูตรและแผนการจัดการศึกษาที่ยื่นจดกับ สพท.
- ติดต่อประสานงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สรรพากร ธนาคาร เป็นต้น
- ดำเนินการวัดและประเมินผลผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย หรือตามสภาพจริง
- ออกหลักฐานทางการศึกษาแก่ผู้เรียน (ปพ.1,ปพ.2) และรายงานผู้สำเร็จการศึกษา (ปพ.3) กับ สพท.
- จัดทำรายงานประจำปี (SAR) ส่ง สพท.
- สพท. ตรวจสอบสถานศึกษาปีละ 1 ครั้ง
- ปรับปรุงพัฒนาแผนการจัดการศึกษาได้ตลอด และยื่นแจ้ง สพท. ที่สังกัดอยู่

กล่าวโดยสรุป ศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 คือ “พื้นที่ทางเลือก” ที่ทำให้การเรียนรู้ไม่ถูกจำกัดอยู่ในรั้วโรงเรียน แต่ขยายออกไปสู่ชุมชนและชีวิตจริง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคน โดยเฉพาะผู้ที่พลาดโอกาสจากระบบเดิม ได้กลับมาสัมผัสเส้นทางการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเองอีกครั้ง

กสศ

สำนักพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)

เลขที่ 388 อาคารเอส. พี. ชั้น 13 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน
เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร 10400

สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม

0-2079-5475 กด 3

065 9691364

Community@EEF.or.th

ทุนส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน

Facebook

แผนที่การทำงาน

www.eef.or.th

เรื่องเล่าจากพื้นที่